

ספר

אוצרות המזעדים

חודש אלול

- תדמיס -

רשימת המקורות

המקורות שנשמנו בסימן כזה (*), ערוכים במקורם ע"פ רשימת השומעים, ולא הוגהו ע"י רבינו

חודש אלול

עניינו של יום

תורת מנחם-התוועדויות תשמ"ט ח"ד ע' 198 ואילך; תש"נ ח"ד ע' 171 ואילך; לקוטי שיחות ח"ב ע' 401 ואילך, 623 ואילך.

שואלין ודורשין

תורת מנחם-התוועדויות תשמ"ח ח"ד ע' 229 ואילך.

חידושי סוגיות

לקוטי שיחות ח"ז ע' 182 ואילך.

פנינים

עיונים וביאורים:

"לדוד ה' אורי וישעי" – בעבודת חודש אלול – לקוטי שיחות ח"ט ע' 170 ואילך.
איך יכולה תשובה לעקור עוון שהיה לפניו? – לקוטי שיחות ח"ו ע' 54.
"הרועה בשושנים" – חודש הרחמים והתורה – 'שיחות קודש' תשל"ח ח"ג ע' 326*.

דרוש ואגדה:

ב' שיטות ב"תשובה במניין המצוות" – לקוטי שיחות חל"ח ע' 18 ואילך.
ערי מקלט – מדוע רק בארץ ישראל? – תורת מנחם-התוועדויות ח"ב ע' 183*.
ארבע תשובות ו'תשובה' אחת – לקוטי שיחות ח"ד ע' 1359.
מדוע באלול די בתקיעת עשר קולות? – תורת מנחם-התוועדויות ח"ב ע' 60*.

תורת חיים:

לכוין הדרכים עבור האחים – לקוטי שיחות ח"ט ע' 297.
הדרך פתוחה לכולם! – תורת מנחם-התוועדויות ח"ב ע' 308*.
הזמן לתקן ולהשלים את המצוות – 'שיחות קודש' תשכ"ז ח"ב ע' 332* ; תורת מנחם-התוועדויות תשמ"ט ח"ד ע' 236.

ספר

אוצרות המועדים

ביאורים, חידושים ועיונים בתורת המועדים

ונחלק לארבעה ראשים:

שואלין ודורשין

חידושים וביאורים
בענייני המועד

עניינו של יום

מאמרים לכללות מהות ותוכן
המועד, ועבודת השי"ת שבו

פנינים

עניינים קצרים – ביאורים,
דרוש ואגדה וענייני הדרכה

חידושי סוגיות

עיון ופולפול בסוגיות המועד
בש"ס ורמב"ם

מלוקט ומעובד ממשנתו של

כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע

חודש אלול – תדפיס

אומרים לו – "דרך ערי מקלט שלשים ושתים אמות"⁵, כלומר, זוהי דרך סלולה ורחבה ביותר שנקל לכל אחד ללכת בה.

וכמבואר במשל הידוע על חודש אלול (בספר לקוטי תורה לרבינו הזקן⁶): "משל למלך שקודם בואו לעיר יוצאין אנשי העיר לקראתו ומקבלין פניו בשדה, ואז רשאים כל מי שרוצה לצאת להקביל פניו"; כלומר, בחודש אלול נמצא המלך "בשדה", וכל הקשיים וההגבלות שישנם בדרך כלל כאשר רוצים להיכנס לראות פני המלך, בטלים לגמרי בחודש אלול, והדרך אליו פתוחה לכל החפץ בכך.

הזמן לתקן ולהשלים את המצוות

חודש אלול, חודש החשבון, הוא החודש בו משלימים ומתקנים כל מעשי השנה שעברה. ויש לבאר, דאופן התיקון הוא על-דרך המובא בתניא⁷ בנוגע לתיקון התפילות שהתפלל האדם בלא כוונה – שהעלאתן היא על-ידי שמתפלל אותה תפילה פעם אחרת מתוך כוונה, שבזה הוא מתקן ומעלה גם את הפעמים שהתפלל אותה בלא כונה.

וכן הוא בחודש אלול, שבו צריך האדם לקיים המצוות כראוי, ובאופן הכי מושלם שאפשר⁸ – דבזה הוא מתקן ומשלים את כל המצוות שקיים בכל השנה שלא מתוך כוונה, או שלא באופן הכי שלם.

והנה, בנוגע לעשרת ימי תשובה איתא בכתבי האריז"ל⁹, שכל אחד משבעת הימים שבין ראש השנה ליום הכיפורים, מתקן את אותו היום מימות השבוע שבמשך השנה כולה – יום ראשון בשבוע מתקן את כל ימי ראשון שבמשך השנה וכן הלאה; ויש לומר, שעל-דרך-זה הוא גם בחודש אלול, שעניינו לתקן את מעשיו שבמשך השנה – שבכל יום מימות החודש מתקנים את אותו יום בחודש שבמשך השנה כולה.

Machon Or Hachasidus / Head Office
1469 President St. #BSMT Brooklyn, N.Y. 11213
Tel: (718) 534-8673

מכון אור החסידות / סניף אה"ק
ת.ד. 2033 כפר חב"ד 60840
טל': 08-926-2674
likras@likras.org

סדר ועימוד: Sefer100@gmail.com

(4) ראה לעיל בביאור הקודם.

(5) בבא בתרא ק, ב.

(6) ראה לב, ב.

(7) קונטרס אחרון ד"ה להבין מ"ש בשער

היחודים (קנד, ב).

(8) ראה לעיל ע' כה, דהיינו באופן העבודה ד"אני

לדודי" שבחודש אלול, ע"ש.

(9) הובא ביערות דבש ח"א, דרוש א.

פתח דבר

מ תוך שבח והודיה להשי"ת, הננו להגיש בפני רבנן ותלמידיהון, קהל לומדי ומחבבי תורה וחסידות, תדפיס מתוך ספר "אוצרות המועדים" – עיונים, ביאורים וחידושים במשנת המועדים – בענייני חודש אלול – מלוקטים ממרחבי פרד"ס תורתו של כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זי"ע.

וזאת למודעי, כי בכדי להביא בפני הלומד תורה סדורה ולהקל על המעיינים, הופקדו חבר מערכת לערוך את הביאורים המובאים בזה, ובאיזהו מקומן הובאו הדברים בשינוי סדר וסגנון מכפי שנאמרו או נכתבו בדברי הרב. ואף כי הושקעו כוחות רבים בכדי לברר וללבן כל דבר ודבר, למען נוציא מתחת ידינו דבר מתוקן, הלא "שגיאות מי יבין", וכל הרוצה להחכים, יעיין בדברי הרב כפי שנכתבו במקורי הדברים (נסמנו ב'רשימת המקורות' בסוף הקונטרס) וימצא טוב, ויוכל לעמוד בעצמו על אמיתת הדברים.

ויהי רצון שזכות הפצת תורה, ובפרט פנימיות התורה, עליה הובטח מורנו הבעש"ט נ"ע בעלייתו להיכל המשיח ד"לכשיפוצו מעיינותיך חוצה" אזי "קאתי מר" – תעמוד לנו לזכות מהרה לביאת משיח צדקנו, אשר אז "נעלה ונראה ונשתחוה לפניך בשלוש פעמי רגלנו", ונחגוג המועדים "כמצות רצונך" בעליה לרגל והקרבת הקרבנות, בבית המקדש השלישי, במהרה בימינו אמן.

בברכת התורה

מכון 'אור החסידות'

תורת חיים

הוראות בעבודת היום

לכוין הדרכים עבור האחים

איתא בכתבי האריז"ל¹, ש'אלול' הוא ראשי תיבות "אנה לידו ושמתי לך" (האמור גבי ערי מקלט: "ואשר לא צדה והאלוקים אנה לידו ושמתי לך מקום אשר ינוס שמה"). והרמז בזה – "כי הקב"ה בחסדו אנה וזמן חודש אלול לכל מי שחטא בתוך השנה שישוב אז בתשובה ויקבלוהו כו".

והנה, לגבי ערי מקלט נפסק הדין²: "חייבים בית דין לכוין הדרכים לערי מקלט לתקנם ולהרחיבם. . ומקלט מקלט היה כתוב על פרשת דרכים כדי שיכירו הרצחנין ויפנו לשם".

ומזה הוראה לכל אחד בעבודתו:

אין די לו לאדם מה שהוא עצמו יברח לעיר מקלט להציל נפשו מרדת שחת על-ידי אותיות התורה (ש"דברי תורה קולטין"³) ועבודת התשובה, אלא מוטלת עליו החובה "לכוין הדרכים" לכל שאר אחינו בני ישראל שאינם יודעים עדיין הדרך, שגם הם יבואו ל"עיר מקלט" – לימוד התורה ועבודת התשובה דחודש אלול.

הדרך פתוחה לכולם!

חודש אלול, שהוא חודש החשבון והתשובה על כל השנה כולה, הוא בדוגמת עיר מקלט⁴; ויש לבאר הוראה חשובה מדין ערי מקלט לחודש אלול:

יכול אדם לחשוב – שהדרך ל'עיר מקלט' דאלול היא דרך צרה, קשה ללכת בה, ובסטיה קלה בלבד יורדים מן הדרך, ואזי יורדים לטמיון כל הטרחה והעמל שהשקיעו בזה. ועל כן

(2) רמב"ם הל' רוצח ושמירת נפש פ"ח ה"ה.

(3) מכות י, א.

(1) לקו"ת ושער הפסוקים לאריז"ל פ' משפטים.

פרע"ח שער ר"ה פ"א. וראה בארוכה לעיל ע' כו.

ויש לבאר ולהמתיק, שייכות כל תשובה מהנ"ל למי שאמרה:

“שאלו לחכמה”: מענה ה”חכמה” הוא מצד השכל וההיגיון – דכיון שחטא הוא דבר שלילי, לכן המסובב והתוצאה הטבעית ממנו הוא כמותו, עונש ו”רעה”. ולכן מענה החכמה הוא “חטאים תרדוף רעה”.

“שאלו לנבואה”: עניין הנבואה הוא – הדכיות בשכינה. וכיון שכאשר אדם חוטא, נפסק חבל התקשרותו עם השכינה¹⁷, לכן מענה הנבואה הוא: “הנפש החוטאת היא תמות”. כי, ב”נבואה” נרגש שהקב”ה הוא מקור החיים, וממילא, כאשר נפסקת ההתקשרות עימו, הרי זוהי מיתה.

“שאלו לתורה”: עם היות שגם בתורה נרגש הפגם דהחטא (ועוד יותר מב”נבואה”¹⁸), אעפ”כ נותנת התורה מקום לכפרה. כי התורה היא תורת חסד, והיא מביאה בחשבון ש”אין אדם חוטא אלא־אם־כן נכנסה בו רוח שטות”¹⁹. ולכן הכפרה לחוטא היא ע”י הבאת קרבן בהמה, להדגיש, שמעשה החטא נבע מן הרוח שטות – מעשה בהמה, שאין בה דעת.

“שאלו לקב”ה”: פגם החטא מורגש אצל הקב”ה ביותר וביותר, וע”פ שכל וחשבון אין שייך שתהיה כלל כפרה לחוטא; אך כיון שהקב”ה אינו מוגבל בחשבון זה, ד’מי יאמר לו מה תעשה²⁰, “ואם רבו פשעיו מה תעשה לו”²¹, לכן שייך שתהיה כפרה לחוטא, ועד שיהפך מקצה אל קצה – להיות קרוב אל ה’ “במקום שבעלי תשובה עומדים”, ש”אפילו צדיקים גמורים אינם יכולים לעמוד שם”²²;

אלא שבכדי לעורר בחינה זו אצל הקב”ה, צריך האדם גם כן להתנהג באופן של למעלה מחשבון – והיינו עשיית תשובה, שבה מהפך עצמו מן קצה אל קצה – שהופך מחוטא לבעל תשובה “שיעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם”²³.

17) ראה בארוכה תניא, אגרת התשובה פ”ה.

18) דהיא למעלה מנבואה, דלכן “אין נביא רשאי לחדש דבר” (רמב”ם הל’ יסוה”ת פ”ט ה”א).

19) סוטה ג, א.

20) ע”פ איוב ט, יב.

21) איוב לה, ו.

22) רמב”ם הל’ תשובה פ”ז ה”ד.

23) רמב”ם שם פ”ב ה”ב.

תוכן העניינים

“חודש החשבון” ועבודתו

עמ’ כג

מהות העבודה ד”אני לדודי ודודי לי” / איך חודש אלול משמש “עיר מקלט”? / מהי נתינת צדקה באופן של “איש לרעהו”? / “יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה” - מדוע הקדימו “תשובה” ל”מעשים טובים”? / איך קשורה עבודת חודש אלול לגאולה העתידה? / ביאור נרחב ומאיר לאופני עבודת ה’ הנדרשת בחודש אלול, בהתאם לרמזי החודש שמצינו בספרי גדולי ישראל

אלול - החודש שמעורר את הקשר

עמ’ לה

מדוע לא מצינו שיתפרשו בגמרא ובראשונים דינים מיוחדים בשייכות לחודש אלול? / ביאור נפלא בעניינו המיוחד של חודש הרחמים והסליחות על-פי ביאור בגדר חינוך הקטנים

בהא שיזדונות נעשו לו כזכיות

עמ’ נא

יביא קושיית המהרש”א דהחוטא נשכר, ויבאר כוונת הש”ס שזהו כיון שהזדונות הם סיבת התשובה / ידקדק בל’ הש”ס ויסיק, דלא רק לגבי הגברא נחשבים לזכות אלא שהחפצא עצמה נתהפכה / יפלפל בהנפק”מ לדינא בין תשובה מיראה ומאהבה, ויוכיח מדיני קידושין דכמה דרגות בתשובה מאהבה / יבאר דגדר “נעשו כזכיות” הוא בדוגמת הכשר מצוה, ויפלפל בגדרי הכשר מצוה / יקשה היאך נעמים לומר דמעשה עבירה עצמו סופו להיות זכות, ויבאר על פי מה שמצינו בדיני דשיל”מ / יסיק דעפ”ז נמצאת מעלה בתשובה יותר מכל דיני התורה לענין “חלות” למפרע

עיונים וביאורים

“לדוד ה’ אורי וישעי” - בעבודת חודש אלול סט
איך יכולה תשובה לעקור עוון שהיה לפניו? ע
“הרועה בשושנים” - חודש הרחמים והתורה ע
ג’ חלקים במזמור - ג’ שלבים בתשובה עא
ראשית “עורו”, שנית “חפשו” עב

דרוש ואגדה

ב’ שיטות ב”תשובה במניין המצוות” עג
ערי מקלט - מדוע רק בארץ ישראל? עד
ארבע תשובות ו’תשובה’ אחת עד

עניינו של יום

שואלין ודורשין

חידושי סוגיות

פנינים

תורת חיים

לכוין הדרכים עבור האחים עז
הדרך פתוחה לכולם! עז
הזמן לתקן ולהשלים את המצוות עז

ערי מקלט - מדוע רק בארץ ישראל?

חודש אלול הוא ה"עיר מקלט" שהועיד הקב"ה עבור החוטא (כמרומו בראשי התיבות 'אלול' שבפסוק "אנה לידו ושמתי לך"⁷, האמור בערי מקלט)⁸; ויש לבאר, דבדיני ערי מקלט יש בכדי ללמדנו דרכי התשובה:

דהנה, בספרי⁹ אמרו, שערי מקלט אינן נוהגות אלא בארץ ישראל דוקא ולא בחוץ לארץ. ורק שערי המקלט שבארץ ישראל ביכולתן לקלוט גם רוצחים מחוץ לארץ.

ולכאורה – הלא ארץ ישראל עניינה (כאמור במדרש¹⁰): "למה נקרא שמה ארץ, שרצתה לעשות רצון קונה", ומכאן ניתן להסיק, שחוץ לארץ פירושו – 'חוץ' לרצון זה; וכיון שכן צריך ביאור, מדוע ערי מקלט, שעניינן כפרה וזיכוך לנמלט אליהן ("גלות מכפרת"¹¹), אינן נוהגות בחוץ לארץ, שהוא מקום הדורש כפרה וזיכוך ביותר?

והביאור בזה – בדרך הדורש:

בכדי שיכופר עונו של אדם ונפשו תזוכך, נדרש הוא, כמובן, לעשות תשובה. ובתשובה ישנם שני עניינים: חרטה על העבר וקבלה על להבא¹². ומובן, שחרטה בלא קבלה על העתיד, אין בה תועלת, והרי הוא כ"טובל ושרץ בידו"¹³.

ולכן היו ערי מקלט רק בארץ ישראל – כי אם האדם נשאר בחוץ לארץ, מחוץ "לארץ שרצתה לעשות רצון קונה" (שאינו מקבל על עצמו לשנות דרכו מלא) מה מועלת החרטה שלו? והכפרה לרוצח נפש בשגגה הדר בחוץ לארץ, היא דוקא כאשר יעזוב את מקומו ויבוא לערי מקלט שבארץ ישראל – שיקבל על עצמו להיטיב דרכו מלא ולהבא.

ארבע תשובות ו'תשובה' אחת

איתא בירושלמי¹⁴: "שאלו לחכמה, חוטא מהו עונשו? אמרה להם: "חטאים תרדף רעה¹⁵"; שאלו לנבואה, חוטא מהו עונשו? אמרה להם: "הנפש החוטאת היא תמות"¹⁶; שאלו לתורה, חוטא מהו עונשו? אמרה להם: יביא אשם ויתכפר; שאלו לקב"ה: חוטא מהו עונשו? אמר להם: יעשה תשובה ויתכפר לו".

(7) משפטים כא, יג.
(8) לקו"ת ושער הפסוקים לאריז"ל פ' משפטים.
פרע"ח שער ר"ה פ"א. וראה בארוכה לעיל ע' כו.
(9) ספרי זוטא מסעי לה, כט.
(10) בראשית רבה פ"ה, ח.
(11) ברכות נו, סע"א.
(12) רמב"ם הלכות תשובה פ"ב ה"ב.
(13) תענית טז, א.
(14) מכות ב, ו.
(15) משלי יג, כא.
(16) יחזקאל יח, ד.

עניינו של יום

למהות ותוכן המועד

דרוש ואגדה

"חודש החשבון" ועבודתו

מה מהות העבודה ד"אני לדודי ודודי לי" ובמה היא נעלית על "דודי לי ואני לו"? / מדוע עובר עבירה מכונה "רוצח נפש", מיהו "גואל הדם" ואיך חודש אלול משמש "עיר מקלט"? / מהי "צדקה רוחנית" ומהו שיש ליתן אותה באופן של "איש לרעהו"? / "יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה" - מדוע הקדימו חז"ל עניין ה"תשובה" ל"מעשים טובים", הרי תשובה היא רק אם לא היו מעשים טובים? / ואיך קשורה עבודת חודש אלול לגאולה העתידה?

ביאור נרחב ומאיר לאופני עבודת ה' הנדרשת בחודש אלול, בהתאם לרמזי החודש שמצינו בספרי גדולי ישראל

חודש אלול הוא חודש החשבון. דכמו בגשמיות - הנה הבעל עסק, בכדי שיהיה העסק כדבעי ויתן רווח רב, צריך מזמן לזמן לעשות חשבון ולתקן את כל החסרונות - כן הוא גם בעבודה הרוחנית בעבודת השי"ת: דכל השנה הנה כל ישראל עוסקין בתורה ומצוות ובמידות טובות, בחודש אלול הוא חודש החשבון, אשר כל אחד ואחד מישראל, כל חד וחד לפום שיעורא דיליה, הן היושב אהל והן הבעל עסק - צריכים לעשות חשבון-צדק בנפשם, מכל אשר עבר עליהם במשך השנה, ולידע המעלות בעבודתם ולחזקם, ואת החסרונות שבהם ובעבודתם לתקנם. דעל-ידי הכנה טובה זו - זוכים לשנה טובה ומתוקה בגשמיות ורוחניות" (דברות קדשו של כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ מליובאוויטש נ"ע¹).

(1) הובאו בלוח 'היום יום', כ"ו מנ"א.

ב' שיטות ב"תשובה במניין המצוות"

נחלקו האחרונים אם תשובה נמנית במנין המצוות או לא; שיטת המנחת חינוך¹ היא, דתשובה אינה מצוה. אמנם יש שחלקו עליו² וסבירא להו דהוה בכלל מצוות עשה, וכן משמע בבירור דעת רבינו הזקן באגרת התשובה שלו³, שכתב "והנה מצות התשובה מן התורה כו".

ונראה לבאר ב' שיטות אלו על-פי פנימיות הדברים:

ידוע אשר המצוות הן כנגד רמ"ח אברים ושס"ה גידים, וכאשר האדם הוא שלם בתרי"ג המצוות אזי הוא תמים בכל אברי הנפש, ואם מחסר איזו מצוה, ח"ו, הרי נעשה מחוסר אבר⁴; והתשובה, שהיא למעלה מכל המצוות - מגעת היא בנפש עצמה שלמעלה מהכחות (- 'אברי' הנפש), והיא מקור חיותם [דשם מעיקרא אין 'נוגע' פגם החטאים]⁵ ולכן בכוחה לתקן ולמלאות הפגם שנעשה בהם.

ועל-פי זה מובנת השיטה שתשובה אינה מצוה - כיון שאינה כנגד אבר וכוח פרטי בנפש (תרי"ג כוחות - תרי"ג מצוות), אלא עניין כללי השייך לנפש עצמה, שלמעלה מהכחות.

אולם שיטת רבינו הזקן היא, שתשובה היא בכלל המצוות - כי סוף סוף תכלית המכוון דתשובה הוא, שלא תהיה רק כפי שהיא בכללות הנפש (דזה יכול לבוא לידי ביטוי גם ברצון כללי לידבק בקב"ה⁶), אלא - שתביא את האדם לקיים המצוות כדבעי (ועי"ז - לתקן הפגם בכוחות הנפש);

ולכן, אף שהתשובה היא עניין בכללות הנפש, נכללת היא במנין המצוות - בכדי להדגיש שהתשובה צריכה להביא לקיום המצוות ומעשים טובים בפועל.

(1) מצוה שסד, וע"ש.

(2) ראה קרית ספר (למבי"ט) על הרמב"ם ריש הל' תשובה. וראה בזה בלקוטי שיחות חלק לח ע' 19.

(3) בספר התניא, פרק א.

(4) ראה לקוטי תורה נצבים ד"ה כי המצוה.

(5) ראה תניא ספכ"ד.

(6) ובדוגמת התשובה דר"א בן דורדיא ש"הניח ראשו בין ברכיו... עד שיצאה נשמתו" (ע"ז יז, א). והיינו, שהתשובה הביאתו לרצון לידבק בקב"ה ולפרוש מן העולם (ולא - לקיים המצוות כנשמה בגוף); אלא שזו הוראת שעה היתה, אך בכללות צריכה התשובה להיות כמבואר בפנים.

ח	אוצרות	חודש אלול	המועדים
			"חודש החשבון" – הוא תורף כל עבודת חודש אלול, המאסף והאחרון לכל חודשי השנה, אשר בו על האדם לערוך חשבון מדוקדק מעבודתו את ה' במשך השנה שעברה, ולעמול למלאות ולהשלים את שהחסיר בה; והיא היא אף עבודת ההכנה לקראת הימים הנוראים וכלל השנה הבאה – לראות במה וכיצד תהיה עבודתו באופן מעולה יותר מכפי שעד עתה. אודות חודש מיוחד זה – מצינו בספרי גדולי ישראל, שנתנו רמזים לראשי תיבותיו של שם החודש ('אלול') בפסוקי התורה, אשר בהם נרמזה לחכימין תוכן עבודת האדם את השי"ת בחודש זה: א) "אני לדודי ודודי לי"²; ב) "(והאלוקים) אנה לידו ושמתי לך (מקום אשר ינוס שמה)"³, האמור בערי מקלט; ג) "איש לרעהו ומתנות לאביונים"⁴; ד) "(ומל ה' אלוֹקֶיךָ) את לבבך ואת לבב (זרעך)"⁵; ה) "אשירה לה' ויאמרו לאמר"⁶, האמור בשירת הים. ובפשטות, תוכן ג' הכתובים הראשונים הוא אודות ג' ה'עמודים' – "תורה, עבודה (תפילה) וגמילות חסדים", שהם "שלושה דברים (שעליהם) העולם עומד"⁷: "אני לדודי ודודי לי" – מורה על עבודת התפילה. כי "דודי" הוא ביטוי של ידידות ואהבה⁸ (וכלשון הב"ח: "דודו קרוב לקבל תשובתו מאהבה"), והיינו עניין התפילה – שהיא "פולחנא דרחימותא"⁹ (עבודת האהבה); "אנה לידו ושמתי לך", האמור בערי מקלט – מורה על לימוד התורה, עליה אמרו¹⁰ "דברי תורה קולטין"; ו"איש לרעהו ומתנות לאביונים" – מורה על עניין הצדקה, כפשטות תוכן הכתוב. ומכך יש ללמוד – דעריכת ה'חשבון' בחודש אלול, צריכה להקיף ולכלול את כל ענייני עבודת האדם את ה' – אשר בכללות נחלקים הם לג' 'עמודים' אלו: תורה, תפילה וצדקה; וכן – דעבודת ההכנה לימים הנוראים ולשנה הבאה – צריך שתהיה בה הדגשה והוספה מיוחדת בג' עניינים אלו¹¹. ותוכן שני הכתובים הנותרים – הוא אודות כללות עבודת החודש: הכתוב "את לבבך ואת לבב" האמור בתורה אודות עניין התשובה – שייך לכללות עבודת התשובה שבחודש זה; ותוכן הכתוב "אשירה לה' ויאמרו לאמר" האמור בשירת הים, קאי על שכר העבודה – הגאולה העתידה לבוא [דכללות שירת הים רומזת לזמן דלעתיד, כמארז"¹² "אז ישיר – שר לא נאמר אלא ישיר (לשון עתיד), מכאן לתחיית המתים מן התורה"].
			(2) שה"ש ו, ג. אבודרהם סדר תפילות ר"ה ופירושה פ"א. ב"ח לטווא"ח סתקפ"א. פע"ח שם. ועוד. (3) משפטים כא, יג. לקר"ת, שער הפסוקים וספר הליקוט' עה"פ. פע"ח שער ר"ה פ"א. (4) אסתר ט, כב. ספר ערוגת בושם, א"ר (ר"ס תקפא) בשם ס' אמרכל. (5) נצבים ל, ו. בעה"ט עה"פ. אבודרהם וב"ח שם. (6) בשלח טו, א. שו"ע האריז"ל ר"ח אלול. או "לה' ויאמרו לאמר אשירה" (פע"ח שם).

ח	אוצרות	פנינים	המועדים	לז
				והנה, בזוהר מובאים שני פירושים ל"הרועה בשושנים": א) "ששונים בתורה" – כשם שהשושנה יש בה י"ג עלים, כך לימוד התורה הוא ב"ג מדות שהתורה נדרשת בהן⁸. ב) י"ג עלי השושנה רומזים ל"ג מידות הרחמים⁹. ויש לבאר, דשני פירושים אלו שייכים לעניינו המיוחד של חודש אלול: דהנה, איתא בפרקי ר' אליעזר¹⁰, שבראש חודש אלול אמר הקב"ה למשה "עלה אלי ההרה" בכדי לקבל לוחות אחרונות. ובזה מבוארת שייכות הפירוש "ששונים בתורה" – כי מאחר ועליית משה להר היתה בכדי לקבל את הלוחות האחרונות, מובן שחודש אלול קשור באופן מיוחד לתורה. ובפרט על-פי מה דאיתא במדרש¹¹ שבלוחות האחרונות קיבלו ישראל "הלכות מדרש ואגדות . . כפליים לתושיה". וכמו־כן מבוארת השייכות ד"ג מדות הרחמים – כי בעליה זו פעל משה עניין הרחמים והסליחה על חטא העגל בשלימות. דהגם שעליה זו היתה כבר לאחר שסלח הקב"ה לבני ישראל (בארבעים יום האמצעיים), מכל־מקום, דוקא בארבעים יום האחרונים היה זה בשלימות. וכפי שמבואר ברש"י¹², שאז היתה הסליחה "בשמחה וכלב שלם". ומכאן עניינו של חודש אלול, שהוא חודש הרחמים והסליחות.
				
				(8) זח"ב כ, ב. (9) זח"א בהקדמה א, א. (10) פמ"ו.
				(11) שמו"ר מו, א. (12) פרש"י תשא לג, יא.

לזאת ממשיך הכתוב: "ה' מעוז חיי" – הקב"ה נותן לאדם עוז וכוח שיוכל לעשות תשובה, ולא עוד אלא שעל-ידי זה יוכל אף להתעלות לדרגה יותר נעלית – "מעוז חיי": למעלה מ"חיי", קיום התורה והמצוות בדרך הרגיל (עליהם נאמר: "אשר יעשה אותם האדם וחי בהם").

איך יכולה תשובה לעקור עוון שהיה לפניך?

אודות פעולת התשובה איתא בגמ'⁴, אשר תשובה מאהבה פועלת ש"זדונות נעשו לו כזכויות", ו"נעקר עונו מתחילתו". כלומר, תשובה זו יכולה לפעול גם למפרע – שנעקר העון לגמרי, ונחשב כאילו לא היה מעולם.

ולכאורה תמוה: כלל הוא בעולם, אשר 'סיבה' מוכרחת להיות קדומה ל'מסובב' (התוצאה) ממנה. וכיצד שייך שהתשובה תהווה סיבה לעקור את רוע העבירה "מתחילתו" (ה'מסובב'), אחר שבאה משך זמן לאחריה?

ונראה לבאר:

כלל זה, שפעולה אינה יכולה לפעול על דבר שקדם לה – הוא רק כאשר רוצים לפעול דבר חדש, שלא היה בזמן הקודם. אבל כאשר מדובר רק בבירור וגילוי של מה שהיה כבר מאז, מובן שגם פעולה מאוחרת יכולה לברר על זמן הקודם.

וכן הוא בנדרן דידן: כל איש ישראל מצד מהותו ופנימיות נשמתו, הרי הוא טוב וקדושה⁵, אלא שבזמן החטא, מציאותו האמיתית (הטובה) היא בהעלם; וכיון שכן מובן מה שיכולה התשובה (מאהבה) לפעול למפרע – כיון שאינה צריכה לפעול דבר חדש בזמן הקודם, אלא רק לברר ולגלות את הטוב והקדושה שהיו ביהודי גם קודם לכן (בשעת החטא).

"הרועה בשושנים" - חודש הרחמים והתורה

"אני לדודי ודודי לי הרועה בשושנים"

(שיר השירים ו, ג)

בסיום הכתוב "אני לדודי ודודי לי" (ראשי תיבות 'אלול'⁶), שהוא כתוב המורה על כללות עבודת חודש אלול⁷, נאמר: "הרועה בשושנים".

(3) אחרי ית, ה.

ספכ"ד: "גם בשעת החטא היתה (הנשמה) באמנה

(4) יומא פו, ב ובפירש"י שם.

אתו ית'".

(5) ראה רמב"ם הל' גירושין ספ"ב. וראה תניא

(6) אבודרהם סדר תפילת ר"ה.

(7) ראה לעיל ע' כה.

(13) שה"ש ב, טז.

אמנם, יש לבאר בהרחבה ובפרטיות יותר, את ה'הוראה' בעבודת האדם בימי חודש אלול, שישנה בכל אחד מכתובים-עניינים אלו – אשר מכך יתברר בפרטיות דרך ואופן העבודה דחודש אלול, כדלקמן.

”אני לדודי ודודי לי”

מי קודם: "אני לדודי" או "דודי לי"

בתוכן הכתוב "אני לדודי ודודי לי" (ראשי תיבות 'אלול'), בא לידי ביטוי מהות וכללות תוכן עבודת האדם את השי"ת – אשר כל עניין העבודה, בלימוד התורה וקיום המצוות וחיי היום-יום על-פי תורה, הוא – להיות שייכות וקשר קרוב בין איש ישראל לבין 'דודו' – הקב"ה, ועד לקשר קרוב ועמוק של ידידות ואהבה (דלזה מורה לשון 'דודי', 'כנ"ל).

והנה, בכללות קשר וקירוב זה שבין "אני" ל"דודי" – ישנם שני אופנים, המרומזים בשני כתובים בשיר השירים:

האופן הראשון – "דודי לי ואני לו"¹³: בו הקירוב הבא מאת "דודי" ("דודי לי"), קודם לקירוב האדם אל ה' ("ואני לו") ומהווה סיבה לו. דהרגשת הקירוב מאת ה', היא המעוררת את האדם להתקרב אף הוא ולהיות שייך אל ה'.

האופן השני – "אני לדודי ודודי לי": בו קודמת עבודת האדם בהתקרבותו אל ה' ("אני לדודי"), ולאחריה (ובסיבתה) בא הקירוב שמאת ה' ("ודודי לי").

ובזה אמרינן, שעבודת חודש אלול היא כפי האופן השני ("אני לדודי ודודי לי") דוקא:

כי בהיות חודש אלול חודש כללי, דהוא "חודש החשבון" על כללות עבודת השנה הקודמת, וחודש ההכנה לקראת השנה הבאה – צריכה להיות עבודתו באופן הכי נכון ושלם. ולכן, אמרינן בו ד"אני לדודי" קודם ל"דודי לי" – כי עיקר ושלמות העבודה היא באופן זה דוקא, כדלקמן.

חודש אלול - התעוררות האדם מעצמו להתקרב אל ה'

דהנה, באופן העבודה הראשון – "דודי לי ואני לו", ישנו חיסרון:

באופן זה, התעוררות האדם להתקרב אל ה', אינה פרי עבודתו, אלא – היא באה מצד שמלמעלה מעוררים אותו להתקרב ("דודי ל"). וכיון שכן, הרי אם נעמיק בזה – נמצא,

ספכ"ד: "גם בשעת החטא היתה (הנשמה) באמנה

4) יומא פו, ב ובפירש"י שם. אתו ית"ו.

(5) ראה רמב"ם הל' גירושין ספ"ב. וראה תניא (6) אבודרהם סדר תפילת ר"ה.

(7) ראה לעיל ע' כה.

פנינים

עניינים קצרים

עיונים וביאורים

"לדוד ה' אורי וישעי" – בעבודת חודש אלול

נהגו ישראל לומר מר"ח אלול עד אחר הושענא־רבה המזמור "לדוד ה' אורי וישעי וגו'"¹.

ויש לומר, שלמזמור זה שייכות מיוחדת לחודש אלול, דלכך אומרים בו מזמור זה בכל ימי החודש² (משא"כ בחודש תשרי); וכיון שכן, יש לבאר שייכות מזמור זה לעבודת חודש אלול – עבודת התשובה:

האפשרות שאדם יחטא יכולה להגיע מחמת ב' סיבות; א) היצר הרע המסיתו ומדיחו שדבר זה אינו עבירה, ועד שמטעהו לומר שזהו אף מצוה. ב) האדם יודע שזהו עבירה, אבל אינו יכול להתגבר על יצרו.

ועל כך בא המזמור "לדוד ה' אורי וישעי":

"אורי" – הקב"ה מאיר ליהודי את הדרך, למען יראה ויבחין איזוהי דרך התורה והמצוה, ואיזוהי, ר"ל, דרך הפוכה; "ישעי" – הקב"ה מושיע את האדם מיד היצר הרע ונותן לו כוח להתגבר על תאוותיו.

וכיון שיכול האדם לחשוב: כל זה הוא קודם החטא, אבל לאחר שכבר חטא אין מועיל "אורי" ו"ישעי" כיון שכבר נלכד ברשת היצר הרע!

(1) תהלים כז.

(2) דזה מוכיח שזהו עניינו של החודש.

שבמובן מסויים, האדם עצמו לא נתקרב אל ה'; כי כיון שהתקרבותו לא היתה באמצעות עבודה, אשר הכשירתו והביאתו לכך, אלא מלמעלה עוררו אותו בפתע פתאום – הרי בעת שתסתיים ההתעוררות מלמעלה, אין הכרח שהתעוררות האדם תימשך, אלא הוא עלול לחזור למצבו הקודם, כפי שהיה טרם תחילת ההתעוררות מלמעלה.

משא"כ באופן העבודה בו "אני לדודי" קודם ל"דודי לי" – הרי האדם מעצמו, בלא שעוררו אותו, נתעורר להתקרב, וממילא הרי פעל בזה שינוי בו עצמו, במהותו ופנימיותו, אשר יוותר קיים לאורך ימים¹⁴.

ולכן, העבודה באופן זה היא תכלית שלימות העבודה – כי דוקא כך קירובו אל ה' אינו באופן ד"נהמא דכיסופא"¹⁵ – 'לחם בוש', שמקבלו בלא עבודה וטירחא), אלא הינו פרי עבודתו; וכיון שזהו בכוח עבודתו, הרי קירובו הוא קירוב באמת, דה"אני" שלו מתקרב באמת אל "דודי", באופן שיוותר קיים לאורך ימים.

וחזינן לעניין זה – באופן העבודה בפשטות ובפועל בחודש אלול:

דהנה, בזמני המועדים, ובפרט בראש השנה ועשרת ימי תשובה וכו' – מתעוררים כולם להתקרב אל הקב"ה, כל חד לפום שיעורא דיליה. והיינו, שזהו זמן בו מעוררים את האדם מלמעלה להתקרב. ובפשטות – בעצם היות המועד יום מיוחד, בו אסורים במלאכה ועוסקים במצוות וענייני המועד – הרי זה מעורר את האדם.

משא"כ בחודש אלול, עם היותו חודש מיוחד ונעלה – הרי ימיו הם ככל ימות השנה¹⁶, שעוסקים בהם במלאכה וכו', בלא שיהיה ניכר בהם כל כך שהם ימים מיוחדים. והיינו, שבחודש אלול אין מעוררים את האדם מלמעלה להתקרב אל ה', אלא צריך הוא לעורר ולקרב עצמו – "אני לדודי", ובכך תהיה עבודתו בתכלית השלימות, כיאה לחודש כללי זה.

"אנה לידו ושמתי לך"

הצלת הגוף והנפש בעיר מקלט

הפסוק "אנה לידו ושמתי לך" (ראשי־תיבות 'אלול'), נאמר בפרשת ערי מקלט – בה עוסקת התורה באדם שהרג את חברו, ר"ל, בשוגג, ולכך קובעת התורה מקום, ערי מקלט, לשם ינוס הרוצח, בכדי שלא יירא מגואל הדם הרוצה להינקם בעד הדם השפוך; ומובן, דבזה נרמז – שאף עבודת חודש אלול היא 'עיר מקלט' בדוגמת המדובר בזו הפרשה.

(14) ועוד זאת, דההמשכה ("דודי לי") הבאה מן חבריה בהית (בוש) מסתכל ביה" (וראה לקוטי תורה צו ז, רע"ד).

(15) ראה ירושלמי (ערלה פ"א ה"ג): "דאכיל עי"ז היא המשכה נעלית יותר (מאשר זו הבאה בלא הקדמת עבודת האדם).

(16) ראה בזה לקוטי תורה ראה לב, א.

1

ונמצינו למדים מעלה מיוחדת בתשובה, מה שלא נמצא בכל התורה כולה לענין "חלות" למפרע. דבכל מקום שמצינו לדינא דבר המועיל למפרע, אין כאן שינוי העבר (ממש⁵⁰), אלא שכיון שמלכתחילה נעשה הדבר באופן הנותן מקום לשנותו אח"כ מעיקרו, כנ"ל. וע"ד העושה דבר על תנאי ומפרש "מעכשיו", שבשעת קיום התנאי חל הדבר למפרע – הנה זה גופא שבכח התנאי לפעול למפרע הוא כיון שמלכתחילה נעשה הדבר על תנאי.

וכן בהתרת נדרים – נת"ל שהוא ע"י
 "חרטה ופתח" בנדר מתחילתו. ואפי' למ"ד
 שהפרת הבעל עוקרת אף היא את הנדר

מעיקרו (ראה אנציקלופדי' תלמודית ערך הפרה ע' ה'ג ואילך. וש"נ. לקוטי שיחות חכ"א ע' 325 הערה 45 ובשו"ג שם), אף שאין הפרת בעל ע"י חרטה — מ"מ, י"ל גדר הדבר דמצד דין התורה ניתנה מלכתחילה האפשריות להפרה בעת עשיית הנדר (וע"ד המבואר לעיל לענין פדיון, ורק ששם גדר הפדיון שאמרה תורה הוא שיפעל רק מכאן ולהבא, משא"כ הכא). ועל דרך הא דאמרו (כתובות ג, א. וש"נ) כל המקדש אדעתא דרבנן מקדש ואפקעינהו רבנן לקידושיו מלמפרע⁵¹.

משא"כ בתשובה בעינן עתה לשנות
העבר, דמצד העבר הוי מעשה העבירה דבר
איסור בהחלט, שאין בו שום מקום ל"היתר".
ועתה ע"י התשובה מתהפך ל"זכות".

והנה, מה ש"גלות מכפרת" ('הצלת' וכפרת הנשמה) – הזיקקה תורה עבור החוטא בשוגג. כי אף שבשוגג ובתקלה בא הדבר לידו, אין הוא נקי מאשמה, וצריך הוא ל'עונש ו'כפרה'¹⁹ :

דהנה, מצד טבעו של כל איש ישראל, מושלל הדבר שיבוא להיכשל בעבירה (אפילו בשוגג) – דהלא מצד הנשמה, ודאי אין שייך שתבוא להיכשל, מאחר והיא חפיצה בכל מאודה קרבת אלוקים, ופשיטא שלא תעבור על מצוותיו. ואפילו מצד הגוף – כיון שהעבירה היא דבר המזיקו (הן את הגוף והן את הנשמה), צריך הוא להתרחק ו'לברוח' ממנה מצד טבעו, וכמו שאין שייך לומר שאדם יקפוץ לאש ב'שוגג' ובלא שימת לב.

אלא – שמצד התגברות הנפש הבהמית, שמכסה ומסתרת על נשמתו האלוקית, ומושכת את האדם לעשות דברים ש'בהמה' נמשכת לעשותם, בלא שירגיש שאין ראויים הם לאיש ישראל, בעל נשמה אלוקית – לכן שייך שייכשל האדם בחטא.

ובזה היא אשמתו של החוטא בשוגג: בכך שנתן אפשרות לנפש הבהמית שבו להתגבר ולשלוט בו, ועל-פי רוב – אף סייע לזה, על-ידי הנהגותיו הלא טובות. ולכך צריך הוא ל(עונש ו)כפרה.

ויש להוסיף, דבעניין זה (הצלת הנשמה שעלידי העיר מקלט) ישנו חידוש בזמן הזה – ששייכת אף בהורג במזיד:

דהנה, בזמן שהיו דנים דיני נפשות בבית דין, לא היתה מועלת התשובה לפטור את ההורג במזיד מן העונש. כי כיון ש"אין לו לדיין אלא מה שענינו ראות", אין שייך שישתנה הדין בסיבת התשובה, שהיא דבר שבלב²⁰; אבל בזמן הזה, כיון שאין עונשי בית דין, אלא רק "דין ד' מיתות" שבידי שמים²¹ – מועלת התשובה גם להורג מזיד, החייב בעונש²², כי כלפי שמיא גליא גם התשובה שבלב.

(17) מכות ט, ב (במשנה).

(18) ברכות נו, סע"א. וש"נ.

(19) ראה רש"י ד"ה תולה (שבועות ב, א).

(20) שו"ת נודע ביהודה או"ח מהדו"ק סי' לה.

(21) סנהדרין מא, א. ועיי' תוד"ה מיום (כתובות

$$\cdot(x, y)$$

מצד טבעו של כל
איש ישראל, מושל
הדבר שיבוא להיכשף
בעבירה - דהלא מצד
הנשמה, היא חפצה ב
מאודה קרבת אלוקים
ופשיטא שלא תעבור
על מצוותיו. ואפילו מצד
הגוף - כיון שהעבירה ה
דבר המזיקו, צריך הו
להתרחק ו'לברוח' ממ
מצד טבעו

יב	אוצרות	חודש אלול	המועדים
-----------	---------------	-----------	----------------

ונמצא, דפעולת ההצלה דעיר מקלט, היא הן הצלת הגוף מיד גואל הדם, והן כפרת הנשמה ומירוקה מלכלוך החטא – ואפילו בהורג במזיד ; ויש לבאר, דככל הדברים האלו כן היא גם העבודה דחודש אלול, כדלקמן.

לערוך 'גלות' אל תוך חודש אלול

ביאור הדברים:

בעת שנכשל האדם בחטא, ח"ו, הרי בכל עבירה שעושה הרי הוא 'רוצח נפש'. כמבואר בתורת החסידות²³ על הפסוק "שופך דם האדם באדם (דמו ישפך)"²⁴ – שבפעולת העבירה הרי האדם החוטא "שופך דם האדם" – הוא נוטל ומוציא חיות (דם) מן הנפש האלוקית שבו ('אדם דקדושה'), ומוסרה ונותנה "באדם" – אדם בליעל הוא היצר הרע. ובזה הוא 'רוצח' הנפש האלוקית (בשוגג או במזיד) – בנטילת החיות ממנה ונתינתה בידי ה'קליפה'.

ול'רוצח' זה, קבעה תורה 'עיר מקלט' – עבודת חשבון הנפש והתשובה דחודש אלול. ואופן העבודה בזה צריך להיות באופן של 'גלות' – דעל האדם לנתק עצמו ו'לצאת' מן הישות והמציאות שלו²⁵, ולגלות "מארצך וממולדתך ומבית אביך"²⁶ – מן רצונותיו ("ארצך"), רגיליותיו מנעוריו ("מולדתך"), ומסקנות שכלו ("בית אביך". דהחכמה נקראת 'אב' בלשון הקבלה)²⁷.

ולהיות בבחינת "ונס שמה"²⁸, אשר "שם תהא דירתו"²⁹ – כלומר, שמחליט בנפשו "להתיישב שם", לסדר ימי חייו בסדר החדש של חשבון הנפש ותשובה; ואזי – "גלות מכפרת". ולא רק על העניינים הלא־טובים שעשה בשוגג, אלא גם העניינים הלא־טובים שעשה במזיד יתכפרו, כי הלא עתה מועלת התשובה גם ב"שופך דם האדם" במזיד, כנ"ל³⁰.

ומעיר מקלט אף נלמד אופן וסדר עבודת התשובה: עניינם של ערי המקלט הוא – גלות³¹, אשר עצם הגלות – מכפרת. דאין האדם הגולה צריך לענות ולסגף עצמו, אלא נותנים לו שם הדברים שהיה מורגל בהם בביתו ("עביד ליה מידי דתהוי ליה חיותא"³²); וכך גם עבודת

(22) כמארז"ל "אדם עבר עבירה ונתחייב מיתה למקום, מה יעשה ויחיה אם היה רגיל לקרות דף אחד יקרא ב' דפים וכו'" (ראה ויק"ר רפכ"ה והובא בתניא אגרת התשובה פ"ט (מתדב"א) בביאור, עיי"ש. ועייג"כ תוד"ה דין (כתובות ל, ב)). (23) ראה לקוטי תורה במדבר יג, ג. (24) נח ט, ו. (25) ראה בס' החינוך מצוה תי: צער גלות ששקול כמעט כצער מיתה, שנפרד האדם מאוהביו ומארץ מולדתו ושוכן כל ימיו עם זרים. (26) ר"פ לך לך.	(27) ראה המשך יו"ט של ר"ה תרס"ו ע' סז. (28) מסעי לה, יא. ולהעיר מתניא פל"א ש"בריחה" היא בעת שהרע עדיין בתקפו וצריך 'לברוח' ממנו. (29) מכות יא, ב (במשנה). (30) באם עושה תשובה מאהבה אזי "זדונות נעשו כזכויות", ואם עושה תשובה מיראה, הרי עכ"פ – "נעשו כשגגות", וגלות מכפרת על השגגות. (31) ראה תוד"ה מידי (מכות יא, סע"ב). ס' החינוך שם. (32) מכות י, א.
---	--

מצוה היא⁴³, יהא גדר מעשה העבירה מתחילתו מעין "דבר שיש לו מתירין"⁴⁴, ואין טומאה שבו חמורה כ"כ !

והנראה לבאר בזה, ע"פ מה שמצינו בדין דשיל"מ גופא, דדוקא דבר שבשעת האיסור עומד להיתר הוי בגדר זה, ולכך קיי"ל דדבר שאין לו מתירין אלא ע"י טרחא והוצאות אינו בכלל דשיל"מ (תוד"ה טבל ע"ז עג, ב. ועוד – נסמן באנציקלופדי' תלמודית ערך דבר שיש לו מתירין ע' ז). לא מיבעי בנדרים, שהתרת החכם עוקרת הנדר מעיקרו (כתובות עד, ב) כיון שבאה ע"י⁴⁵ "חרטה ופתח" והוי כמו נדר בטעות שלא חל מלכתחילה (תוד"ה מר זוטרא נזיר כב, א⁴⁶). אלא אף במתיר שהוא רק מכאן ולהבא, כהקדש ומעשר שני שאף הם בגדר דשיל"מ כיון שאפשר בפדי' (נדרים נח, רע"א. רש"י, תוס' ועוד שם) – מ"מ, אף בשעת האיסור עצמה עומד הדבר להיתר, דהאיסור מתחילתו קבעה תורה דינו שיכול להיות ניתר, והוי כאילו האיסור נעשה על תנאי⁴⁷ שאחר כך

(43) ראה לקו"ש חיי"ז ע' 210 הערה 40. ובארוכה – חידושים וביאורים בש"ס (ירושלים תשל"ט) ס' יח.	(44) כמובן אין הכוונה לדיו דבר שיש לו מתירין כפשוטו, שהרי השקו"ט היא בנוגע למעשה העבירה שכבר אינה במציאות [דאילו באופן שהדבר איסור (שנעשה מציאות של איסור ע"י מעשה העבירה) עדיין קיים, ע"י תשובת האדם לא ייעשה להיתר*[!]] אלא הכוונה ברוחניות הענינים, בנוגע להחיות כו' של מעשה העבירה (המבואר בתניא פ"ז. ובכ"מ). ואולי י"ל (לחידודא עכ"פ) שהנפק"מ, שאת"ל דמעשה עבירה הוי בגדר דבר שיש לו מתירין (שאינו בטל), לא הי' צ"ל דין ומשפט האדם באופן שנדון אחר רובו (רש"י ותוס' ר"ה טז, ב. תניא פ"א).
--	--

(44) כמובן אין הכוונה לדיו דבר שיש לו מתירין כפשוטו, שהרי השקו"ט היא בנוגע למעשה העבירה שכבר אינה במציאות [דאילו באופן שהדבר איסור (שנעשה מציאות של איסור ע"י מעשה העבירה) עדיין קיים, ע"י תשובת האדם לא ייעשה להיתר*[!]]

אלא הכוונה ברוחניות הענינים, בנוגע להחיות כו' של מעשה העבירה (המבואר בתניא פ"ז. ובכ"מ).

ואולי י"ל (לחידודא עכ"פ) שהנפק"מ, שאת"ל דמעשה עבירה הוי בגדר דבר שיש לו מתירין (שאינו בטל), לא הי' צ"ל דין ומשפט האדם באופן שנדון אחר רובו (רש"י ותוס' ר"ה טז, ב. תניא פ"א).

(45) ראה אנציקלופדי' תלמודית ערך התרת נדרים ע' שמט ואילך. וש"נ.

^[*] ואדברה – זה מעכב התשובה (כפרה), בלי חז"ל לא יוכל לתקן (חגיגה ט, א. יבמות כב, ב. תניא ספ"ז) וראה פרש"י יבמות (שם ד"ה השתא) "עונו גלוי ונזכר".

יב	אוצרות	חידושי סוגיות	המועדים	לג
-----------	---------------	---------------	----------------	----

יוכל להתירו, ולכך אף בשעת איסורו מיקרי דשיל"מ.

משא"כ בתשובה – ודאי לא נוכל לומר דהתשובה מועלת מחמת שבשעת עשיית האיסור ניתנה מלכתחילה האפשריות לתשובה, דהא מעשה האיסור ודאי כל כולו נגד התורה, אף נגד מצות התורה לעשות תשובה⁴⁸. ויתירה מזו – "האומר אחטא ואשוב אין מספיקין בידו לעשות תשובה" (משנה סוף יומא (פה, ב)), היינו שבשעת האיסור אין אנו יכולים כלל לומר שעומד להיתר הוא.

ולכך ודאי אין מכאן קולא בטומאת מעשה עבירה, לדמותו כעין "דבר שיש לו מתירין", אלא ה"היתר" דתשובה מועיל רק בשעתו בדרך חידוש – שנתנה תורה כח לתשובה לשנות עתה באופן מחודש הזדונות שבעבר⁴⁹ לזכיות (מבלי שהאיסור "עמד" לכך כלל מתחילה).

^[46] וראה אנציקלופדי' תלמודית שם ע' שלזיח. וש"נ.

^[47] להעיר גם מכיל יקר שצויין לקמן הערה 51. (48) ולכן אף שישנה מצות התשובה (והאפשריות ע"ז) גם בשעת החטא (וראה לקו"ש חיי"ח ע' 122 ואילך בענין "תקנתא דתשובה", ע"ש) – מ"מ אין לייחס זה להאדם, כי מצד מצבו הוא, הרי הוא מנגד לרצון זה. וק"ל.

^[49] שהרי אין הפירוש שנעשים כזכויות רק מכאן ולהבא, כ"א שנעשים זכויות למפורע, וכהמובא לעיל בפנים מצפע"נ (ובהערה 15) דהמקדש ע"מ שלא חטאה – וחטאה ועשתה אח"כ תשובה הנ"ל – ה"ז מקודשת. וראה ביאור רבינו הזקן (הובא לעיל הערה 12) בטעם שנעשו כזכויות "הואיל ועי"ז בא לאה"ר זו". ומפורש בפרש"י יומא שהובא לעיל בפנים שע"י תשובה מאהבה "נעקר עונו מתחלתו",

^[50] ולאידיך, ע"י תשובה גדולה ביותר – "גם מה שהוליד .. ימות" (שער התשובה לאדמו"ר האמצעי ח"ב מב, ד. ועד"ז שם ח"א נד, ד. וראה הקדמה לפוקח עורים ע' 30 ואילך).

דהנה, בראשי תיבות אלו נכללו גם התיבות "איש לרעהו" [הגם שנאמרו לעניין משלוח מנות, האמור לפניו בכתוב ("משלוח מנות איש לרעהו (ומתנות לאביונים))"].

וההדגשה בזה:

בשעה שנותן האדם צדקה ומתנה ל"אביון", שהינו חסר כל, "תאב לכל דבר" – אומרים לו: אין זה שאתה העשיר ובעל היכולת, ונותן אתה מתנה לאביון – אלא: "איש לרעהו" – אביון זה הוא 'רעך', והוא באותו המצב ממש כמותך, דאינו נזקק לטובך וחסדך.

כי מה שנותן האדם לאביון, אין זה משלו, אלא – הקב"ה ייעד מתנה זו מתחילה עבור אביון זה, ומתחילה שייכת היא לחלקו, ורק שלבינתיים, נתונה היא כפיקדון³⁷ בידי העשיר, עד שיתנו להאביון³⁸.

וזהו מה שאמרו רז"ל³⁹ – "יותר משהבעל הבית עושה עם העני, העני עושה עם בעל הבית". מאחר ובאמת פעולת ה'בעל הבית' אינה רק כהעברת הפיקדון לבעליו, ואילו העני גומל עם בעל הבית בכך שמאפשר לו לקיים המצוה – "נפשו של עני החיית למחר בנך או בתך כו' ומציל אני אותם"⁴⁰.

'צדקה רוחנית' בימי חודש אלול

והנה, כשם שישנה צדקה גשמית (נתינה צדקה כפשוטה לעני), ישנה גם 'צדקה רוחנית' – סיוע ועזרה ברוחניות לזקוק לכך [וחיוב זה מוטל הוא על כל אחד, דכשם שבצדקה גשמית מחויב אפילו עני שבישראל⁴¹ – כן הוא בצדקה רוחנית, שכולם חייבים בה. ואף מי שהוא 'עני' ברוחניות, מחויב הוא 'לתת' מן המעט שבידו אף לאחר].

וכשם שבצדקה גשמית, נתינתה היא באופן ד"איש לרעהו", כן הוא גם בצדקה רוחנית:

דהנה, כל ישראל נמשלו לקומת גוף אחד: כשם שבגוף האדם, יש בכל אבר שבו תוכן ומעלה שאין לחבירו (ובדוגמת הרגלים, דאף שהם האבר הפחות ביותר, נתייחדו בכוח ההילוך

⁽³⁷⁾ ראה ספר המאמרים תרפ"ו ע' קט. ועוד.

⁽³⁸⁾ וכפתגם חסידי רבינו הזקן (נעתק בלוח "היום יום", טו אייר): 'פרוסת הלחם שיש לי, הרי היא שלך כשלי' (והיו מדייקים לומר שהיא 'שלך' קודם שהיא 'שלי').

⁽³⁹⁾ ריק"ר לר, ח.

⁽⁴⁰⁾ נתחומא משפטים טו. ילקוט משלי רמז תתקנט.

⁽⁴¹⁾ גיטין ז, רע"ב.

מהענין הפרטי שבכל מעשה מצוה (מילת הערלה, בסוכות תשבו וכו') יש בכל מעשה מצוה את הענין הכללי (והצד השוה דכל המצות), מה שמחליט לקיים דין התורה, וכל' חז"ל "עושה רצונו של מקום" "אמרתי ונעשה רצוני" (והפכו בכל עבירה, "עובר על רצונו של מקום").

והנהה"מכשירימצוה"שבפרטיהמצוות, הוי ההכנה והכשרה בהחפץ או בשייכות להחפץ שבו נעשית המצוה אך אין הם חלק ופרט בהמצוה עצמה, היינו שאינם עשי' שהיא מאותה מין העשי' דהמצוה עצמה אלא רק מעשה אחר לגמרי המכין אל מעשה המצוה, דהכנת איזמל למילה אינה מעשה שהוא חלק מכריתת הערלה, עשיית סוכה ולולב אינה חלק ממעשה דבסוכות תשבו כו', והולכת הדם אינה חלק מן הזריקה.

משא"כ הכא לענין תשובה, הא כללות עניינה הוא כל' הרמב"ם (הל' תשובה פ"ב ה"ב) "ומה היא התשובה הוא שיעזוב החוטא חטאו ויסירו ממחשבתו ויגמור בלבו שלא יעשהו עוד³⁴, שנא' יעזוב רשע דרכו וגו'³⁵, וא"כ המצוה בזה הוא קיום רצונו ית' – ענין הכללי שבמצוות, דמעשה התשובה הוא באותו מין ותחום דענין הכללי שבמצות (ועבירות) – החלטה ברצון וגמירות בלב (לעשות רצונו של מקום). וכיון שתשובה

⁽³⁴⁾ ואף שצ"ל והשיב את הגזילה וכו' – הרי אפילו רשע גמור ובזמן שביהמ"ק ה' קיים – תומ"י כשההרר תשובה נעשה צד"ג, כמפורש בקידושין שם. ראה חלקת מחוקק לשו"ע אה"ע סל"ח ס"ק מד, ב"ש שם סקנ"ה. וראה לקו"ש ח"י"ז ע' 197 ואילך.

⁽³⁵⁾ וממשיך "וכן יתנחם על שעבר כו'", וראה אגרת התשובה פ"א, ובלקוטי ביאורים לשם (אגה"ת עם ליקוט פירושים כו' (קה"ת) ע' טז ואילך. ע' סו ואילך). לקמן שם.

מאהבה והצמאון הנ"ל כו' נתעוררו ע"י הזדונות (שבהם ועמהם הוא מעשה התשובה), נעשו הזדונות גופא כזכויות³⁶.

ומצינו דוגמאות לזה בהלכה (עכ"פ מעין הנ"ל ובדרך אפשר) אף בדין מכשירי מצוה, והוא במקום שמעשה ההכשר הוא מעשה שהוא באותו מין דמעשה המצוה עצמה, שאז נעשים מצוה ממש (ולא רק בתורת "מכשירין" וכיו"ב – כמכשירי מצוה שנמנו לעיל):

כגון מכשירי מצוה בתור חינוך קודם המצוה, כמו קרבנות ועבודות ימי המילואים (החנוך³⁷), דנחשבין חלק ממצות קרבנות שלאח"ז (שהם הכשר והכנה אלי'), וכן מנחת חינוך דכהנים, וחיוב האב לחנך בנו לת"ת שחיובו מה"ת (הל' ת"ת לרבינו הזקן בתחלתן. וש"ג). ועוד.

וכן מצינו לענין קיום כל המצות בזה"ז, דאיתא בספרי (לעקב יא, יז. הובא בפרש"י שם) עה"פ ואבדתם גו' ושמתם את דברי גו' – "אע"פ שאני מגלה אתכם כו' היו מצוינים במצות שכשאתם חוזרים לא יהיו לכם חדשים"³⁸. היינו שלהספרי קיומן עתה הוא כמו "חינוך" לקיומן האמיתי לעתיד. ועוד.

ואף מעין הענין דזדונות נעשו לו כזכויות עצמו מצינו במצות גופא (שדבר שהוא כמו

⁽³⁶⁾ ולפ"ז י"ל שהוא ע"ד מש"כ הר"ן (רפ"ב דקדושין) "דאע"ג דאשה אינה מצווה בפר"י ורבי' מ"מ יש לה מצוה מפני שהיא מטייעת לבעלה לקיים מצוותו", ונתבאר בזה (ראה לקו"ש ח"י"ד ע' 41 ואילך. וראה לקו"ש ח"י"ז ע' 236) כיון שאא"פ בלעדה – שזהו גדר המצוה, לכן יש לה מצוה (– רבה דפו"ר).

⁽³⁷⁾ ראה פרש"י תצוה כח, מא. צו ז, לו.

⁽³⁸⁾ וע"פ המבואר בפנים – מתורצת הקושיא המפורסמת שהרי המדובר במצות שאינן תלויות בארץ. וראה רמב"ן אחרי יח, כה.

ובפשטות ההסברה בזה, דכיון שהתורה ציוותה לקיים מצוה זו, ואי אפשר שיקיימוה בלא הקדמת המעשה הלזה²⁹ – על כרחך אף מעשה זה נכלל במצוה שציוותה תורה³⁰ (או יש לומר, דנעשית הפעולה עצמה בחשיבות מעין חשיבות המצוה (ולדעת הירושלמי – בסוכה וכו' נעשה ג"כ למצוה)).

ויתירה מזו מצינו בעבודת המקדש, ובפרט בהולכת הדם למזבח, דאף שההולכה היא רק בשביל המצוה דזריקת דם על המזבח, קיי"ל (ובחים יג, א במשנה (ת"ק ור"א). רמב"ם הלכות פסוה"מ פ"ג ה"ד) דההולכה עצמה חשובה בגדר עבודה³¹ עד שמחשבה פוסלת בה³². ובכללות יותר מצינו עבודה שהיא מעין הכשרה, עבודה שאינה תמה (יומא כד, א ואילך. ובפרש"י שם) – דדינ' וגדרי' כעבודה ורק שאינה "עבודה שהיא גומרת ומתממת את הדבר" (כיון שיש אחרי' עבודה), וכך אין זר מחוייב מיתה אם עבד עבודה זו.

ועל דרך זה י"ל בנדו"ד, דכיון שלאופן היותר מעולה בתשובה אפשר לבוא רק ע"י הזדונות (ועי"ז אף הזכויות שלאח"ז מעולות יותר), נתעלו הזדונות עצמן בגדר זכויות, בדוגמת מכשירי מצוה.

מיהו, לכאורה אין ביאור זה מספיק, דמכשירי מצוה הא אינם נהפכים להיות

מצוה ממש, ואפי' לדעת ר"א נשאר גדרם בשם מכשירין. ואף להירושלמי דעשיית סוכה ולולב מצוה היא ומברכין עלי' אק"ב וציונו, מ"מ זהו רק מצות עשיית סוכה אבל אינו המצוה דבסוכות תשבו. וכן הולכת דם למזבח אינה עבודה תמה.

ועוד ועיקר, בכהנ"ל הוא הכנה ופעולה שהיא בסוג המצוה הזו ושייך למצוה זו גופא, שעושה סוכה ולולב כו', וכן שמוליך דם למזבח; משא"כ בנדו"ד הלא הפעולה שעשה הפכית היא מענין הזכויות, ואעפ"כ אמרינן שנעשו עצמם זכויות.

וביותר יוקשה, דהא אף במכשירי מצוה שהן רשות ואין בהם איסור, כחרישה וזריעה וכל סדר "ואספת דגנך ותירושך ויצהרך" שמבלעדם א"א לקיום מצות הכרוכות בהן כתרומותומעשרותכו', לא מצינו שחשיבותם כמצוה ואף לא כמכשירי מצוה³³. וי"ל שהטעם לזה, כיון שלדעת רשב"י (ברכות לה, ב) אין הדבר רצוי – "אפשר אדם חורש כו' וזורע כו' תורה מה תהא עלי'". ומינ' – דאף לדעת רבנן דר"ש שרשות הוא לאדם מיהא אינו בסוג דבר הרצוי (מכשירי מצוה וכיו"ב). וא"כ עדיין צ"כ היאך הזדונות הם בגדר "מכשירי מצוה" לתשובה.

ונקודת הביאור בכל זה, בהקדם, דלבד

"לעשות מזוזה כו'"; בסוכה (מ"ע קסח) "לישב בסוכה כו'"; בלולב (מ"ע קסט) "ליטול לולב כו'". וראה הלשון בהוצאת קאפאח במצות הנ"ל.
(29) להעיר מאו"ז ח"א סי' תקפג "וסברת תלמוד ירושלמי כו'".
(30) להעיר מצפפ"נ על הרמב"ם הל' שבועות פ"ה הט"ו.

(*) ובטור יו"ד ר"ס רפה מ"ע לכתוב כו' אבל במנין המצות בתחלת היד "לקבוע מזוזה", ועד"ז בהכותרת להל' תפלין ומזוזה כו'. ובהלכות מזוזה פ"ה ה"ז "שקביעתה זו היא המצוה". ולהעיר משו"ע רבינו הקדוש

שבהם), דנמצא, שאין שלימות אחד מהם שלימות אלא אם נמצאים הם כולם יחדיו; כן הוא גם בעם ישראל – דכל איש ישראל, גם הפחות והפשוט ביותר, יש בו תוכן ומעלה מיוחדת אשר מביאה היא שלימות בכלל ישראל, ומבלעדיו – חסר בשלימותם של כללות ישראל.

ולפי זה מובן, דכשם שבצדקה גשמית, אין הנותן גומל טובה עם האביון, אלא עם עצמו – כן הוא גם בצדקה רוחנית – דבכך שמסייע הוא לאיש ישראל אחר (אף שפחות הוא, וזקוק לסיועו ברוחניות), הרי בזה הוא מטיב עם עצמו – דדוקא על-ידי שנקשר ומתאחד עם יהודי זה, ו'מקבל' הוא ממנו את מעלתו, בכך יכול הוא לבוא לידי שלימותו הוא.

ובזה היא ההוראה לימי חודש אלול:

בחודש אלול והימים הנוראים, ימי החשבון והתשובה, נדרש האדם לעסוק לא רק בעבודה עם עצמו, אלא גם ב'צדקה רוחנית' – להשפיע על יהודים נוספים בעניין התשובה וענייני חודש אלול;

וכיון שביכולתו לטעון – הלא ניתנו לי עתה ארבעים ימי רצון בלבד, ויש לי 'חשבון' ארוך ומסובך מכל השנה שעברה, ואיך אתן מזמן יקר זה עבור האחר? ! – לזאת אומרים לו ש"מתנות לאביונים" הם "איש לרעהו": בסיועו לשני מטיב הוא גם לעצמו, דעל ידי שיעורר יהודי נוסף בתשובה – מתוסף בו ובעבודתו.

"את לבבך ואת לבב"

"תשובה" המביאה ל"מעשים טובים"

בראשי תיבות אלו ("ומל ה' אלוהיך) את לבבך ואת לבב (זרעך)", נרמז עניין התשובה שבחודש אלול.

והנה, בנוסף לעניין התשובה הכללי שבחודש אלול – שהוא חודש התשובה, יש לבאר, שעניין התשובה שייך אף לשאר הראשי־תיבות הנ"ל, המורים על ההוספה בעבודת השי"ת בימי חודש אלול, בג' העמודים דתורה, תפילה וגמילות חסדים – ויש בו משום הוראה באופן ודרך העבודה בהם⁴².

ויש לבאר זה בהקדים לשון חז"ל⁴³ "יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה". דלכאורה יש לדקדק בלשונם, מדוע הקדימו עניין ה"תשובה" ל"מעשים טובים"? הלא התשובה מקומה לאחריהם – דבאם החסיר האדם ב"מעשים טובים" אזי צריך הוא ל"תשובה"!

(42) ובזה יתבאר גם תוכן עניין התשובה בעבודת חודש אלול, אצל אלו שאינם צריכים לתשובה (43) אבות פ"ד מי"ז. מחטאים.

אלא, מכאן, שעבודת ה"תשובה" האמורה כאן, היא אף עבור מי שלא חטא, והיא באה בתור הקדמה לעבודת ה"מעשים טובים"; וכביאור תורת החסידות⁴⁴ – שדוקא בעת שישנה הקדמת ה"תשובה", אזי המעשים הם "מעשים טובים" – טובים ומאירים, כפי שיתבאר לקמן.

לעבוד ה' ב"חילא יתיר"

דהנה, אמרו רז"ל⁴⁵ "במקום שבעלי תשובה עומדים אפילו צדיקים גמורים אין יכולים לעמוד בו". והיינו, שבעבודת הבעלי־תשובה ישנה מעלה על עבודת הצדיקים.

אחד העניינים בהם נעלית עבודת הבעלי־תשובה הוא, שעבודתם היא (כלשון ה זוהר⁴⁶) "בחילא יתיר". וכמשל המהלך במדבר ציה בלא מים, שצימאנו גדול מצימאנו של הנמצא במקום ישוב – כך הבעל־תשובה, כיון שהיה מלוכלך בחטא, צימאנו גדול לשוב אל ה'. ומצד זה, עבודתו את ה' היא בחיות ובהתגברות יותר; משא"כ הצדיק, כיון שלא טעם טעם חטא, עבודת ה' היא דבר הרגיל אצלו. וכיון שאין צימאנו גדול (כאדם הנמצא ביישוב), עבודתו אינה בחיות ובהתגברות כל כך כעבודת הבעל־תשובה.

והנה, פרט זה שבעבודת התשובה, שהיא "בחילא יתיר" – מתוך צימאון, אינה חלקו של הבעל־תשובה (כפשוטו – ששב מעוונותיו) לבד, אלא שייכת היא בכל אחד, אף מי שלא חטא מימיו:

דהנה, עצם היות נשמת איש הישראלי מלובשת בגוף גשמי, ובזה העולם השפל – אפילו אם צדיק הוא ואין בידו כל חטא – ירידה עצומה היא. דתמורת זה שהיתה (קודם ירידתה בגוף) תחת כסא הכבוד, ומדובקת ומאוחדת בשכינה, הנה כאן בעולם הזה, אין נרגש בה כלל מקורה האלוקי, ועד שמרגשת כדבר נפרד בפני עצמו, שאינו מדובק בקב"ה.

וכאשר מתבונן האדם בגודל ירידה זו, הרי זה מעורר אצלו תשוקה וצימאון לשוב ולהיות מדובק (בגלוי) עם הקב"ה [דזהו עניין ה'תשובה' – לשוב אל ה'. ובלשון הכתוב⁴⁷ – "והרוח תשוב אל האלוקים אשר נתנה"]. וכיון שעבודת ה' בלימוד תורתו ובקיום מצוותיו – היא הפועלת שיהיה האדם מדובק בשכינה, הנה מצד תשוקתו וצימאנו לזה – עבודתו את ה' היא "בחילא יתיר" וברוב חיות.

וזהו ש"תשובה" היא הקדמה ל"מעשים טובים":

עבודת 'תשובה' זו שייכת וצריכה להיות אצל כל יהודי, גם מי שלא עבר עבירה מימיו, תיכף בתחילת עבודתו. ואדרבה – זהו היסוד לכל ענייני העבודה; ולכן מקדמת המשנה "תשובה" לפני "מעשים טובים", כי ע"י תוקף התשובה נעשים ה"מעשים" (מעשי המצוות) "טובים" ומאירים. ואזי עבודתו בהוספה בג' הקוין – היא בחיות ובהתגברות יותר.

⁽⁴⁴⁾ ראה לקוטי תורה מטות פב, א. שמע"צ פה, לד, ב.
א. שה"ש יז, ג. ועוד.

⁽⁴⁵⁾ רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ד. וראה ברכות

⁽⁴⁶⁾ ח"א קכט, ב.

⁽⁴⁷⁾ קהלת יב, ז.

היתרון באיכות, דוכיות הנעשות מן הזדונות הוו בסוג אחר דוכיות ואיכותן מעולה יותר מסתם זכיות. ולכך "אין צ"ג יכולין לעמוד", פירוש, דכל שירבו זכיות אצל הצדיק אינם מגיעים למין²³ זכיות²⁴ הלזה (במי שעשה

ד.

אך יש להבין היאך הזדונות לא רק שנעקרים אלא גם נהפכים לזכויות. הנה מצינו הדין דהכשר מצוה (היינו פעולה המוכרחת להיעשות ע"מ שתוכל להתקיים המצוה), דכמה גדרים איכא בזה עד כמה נחשבת ההכשרה כהמצוה עצמה²⁵. דלדעת ר"א (שבת קל, ב) "כורתין עצים לעשות פחמים לעשות ברזל" בשביל האיזמל למילה בשבת,

שזהו רק בנוגע לברכה אבל גם לש"ס דילן הוי מצוה – ראה מנחות שם "וכל מצוה דעשייתה לאו גמור מצוה כגון תפלין כו'" (וראה שם ע"א). וברמב"ם הל' ברכות פ"א ה"ח "כל מצוה שיש אחר עשייתה ציווי אחר כו' כגון העושה סוכה או לולב או שופר או ציצית או תפלין או מזוזה", ובשו"ע רבינו הזקן סי' תרמא ס"א בסוכה: "לפי שעשייתה אינה גמור המצוה שעיקר המצוה כו'" (וראה ט"ז שם). ובסי' תרכה (מרמ"א ומג"א שם): "ומצוה לתקן הסוכה ולבנותה כולה כו' מצוה הבאה לידו כו'". וראה מכות ח, א ובפרש"י ד"ה השתא. ולהעיר מלשון הגמרא (כתובות פו, סע"א) "אבל במצות עשה כגון שאומרין לו עשה סוכה ואינו עושה לולב ואינו עושה כו'". וראה הערה הבאה.

⁽²⁸⁾ אף שממצות הנ"ל רק בסוכה ובציצית נאמר תעשה (ראה טז, יג. שלח טו, לח. תצא כב, יב. ראה סוכה יא, א ואילך. מנחות שם. ובכ"מ) – ראה לקו"ש חי"ב ע' 214. וראה ר"ח סוכה שם, ב: קציצתן זו היא עשייתן . . לקיטתו זו היא עשייתו. ולהעיר משינוי לשון הרמב"ם בסהמ"צ: בתפילין (מ"ע יב יג) "שצונו להניח כו'"; בציצית (מ"ע יד) "שצונו לעשות ציצית כו'"; במזוזה (מ"ע טו)

וזהו שעניין התשובה המרומז בראשי תיבות 'אלול' (אין הוא רק כללות עבודת התשובה דחודש זה, תשובה על חטא), אלא הוא אף חלק מעניין העבודה להוסיף בתורה, תפילה וצדקה (כנ"ל) – כי הוא הפועל שתהיה העבודה באופן של חיות ובהתגברות.

”אשירה לה’ ויאמרו לאמר”

עבודת ה'גאולה' – גם בזמן הגלות

ראשי התיבות 'אלול' בכתוב "אשירה לה' ויאמרו לאמר", מורים על עניין הגאולה (כנ"ל).

ויש לומר, שעל דרך מה שנתבאר בעניין התשובה, שאינה רק עניין כללי, אלא היא אף חלק מן העבודה דהוספה בתורה, עבודה וגמ"ח – כן הוא גם ביחס לעניין הגאולה, שאינה רק שכר העבודה, אלא יש בה משום הוראת דרך בעבודת השי"ת בפועל בחודש אלול:

דהנה, אודות הזמן דלעתיד לבוא כתיב⁴⁸ "ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ". והיינו, שאז תתבטל כל מציאות הרע, וכיון שכן, לא תהיה כלל מציאות ואפשרות להעלם והסתר שיכול להביא לעבירה על רצון ה'.

ובזה ישנו חילוק עצום בין העבודה כפי שהיא בזמן הזה, אף במי שמצליח להתגבר על יצרו ואין בידו עבירות, לבין הזמן דלעתיד:

כי אף זה שמתגבר על יצרו, אין זה שולל מכל וכל את מציאות הרע, מאחר וסוף סוף מציאות הרע ישנה אצלו, דהרי יש בידו בחירה בין שני הדרכים, ורק שבותר הוא בדרך הטובה (והיינו שיש כאן שייכות מסוימת לרע, ועד שיש לו אפשרות לבחור בזה). משא"כ לעתיד לבוא, הרי לא תהיה כלל מציאות הרע ואפשריות לעבירה.

ובאמת, גם בזמן הזה, הרי כן הוא אצל כל אחד מישראל מצד עומק פנימיות נשמתו (עצם הנשמה), עליה נאמר⁴⁹ "ישראל וקוב"ה כולא חד" – דהיא מאוחדת כמציאות אחת ממש עם הקב"ה. ומובן, שעבודת ה' כפי שהיא מצד דרגא זו, בה נרגש שהיא מציאות אחת עם הקב"ה, אין בה נתינת מקום לדרך אחרת ולשקו"ט במה לבחור – אלא נמנע הוא מעבירה בלא כל צורך בהתבוננות קודמת⁵⁰, כמו, להבדיל, בהמה, שמצד טבעה אינה קופצת לאש, כי מרגשת שזהו דבר המזיקה.

(48) זכריה יג, ב. (50) וע"ד "מנפשיה כרע" – ירושלמי ברכות פ"ב סה"ד. תוד"ה עיון – שבת קיח, ב. (49) ראה זח"ג עג, א.

בזה, דלכאור' ממה נפשך אינה מקודשת, דאי תשובתו מיראה הא לא נתקיים התנאי, דבתשובה מיראה לא נעשה צדיק, ד"מקצת שמו עליו", ואי תשובתו מאהבה הא מעלתו גדולה מן הצדיק, דבמקום שבעלי תשובה עומדין אין צדיקים גמורין יכולין¹⁸ לעמוד¹⁹ (דעת ר"א ברכות לד, ב. וכן פסק הרמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ד), וקיי"ל לענין קדושין דאף "הטעה לשבח" [כגון שבח יוחסין שהקטין ביחוסו²⁰, או לשבח מממון – "על מנת שאני עני ונמצא עשיר"] אינה מקודשת²¹ (קדושין מח, ב (במשנה). מט, א).

והתירוץ בזה, ד"שמא הרהר (מאהבה) תשובה" היינו רק תשובה כזו הפועלת ש'נעקר עונו מתחילה", אבל אינה פועלת להפך זדונותיו לזכויות. ובדרגא זו לא אמרו הא ד"במקום שבע"ת עומדין אין צ"ג יכולין לעמוד". דהנה²², מעלת בע"ת על צ"ג (שלא חטא מעולם) אינה רק מחמת היתרון בכמות (שנוסף על זכויותיו מצ"ע יש בידו אף הזכויות שבאו מזדונותיו), אלא גם (ובעיקר) מחמת

מחלקם בג' – ראה חדא"ג ודק"ס שם. ובפרש"י שם אינו מחלקם בג'. ובמאמר ר"ח לפנ"ז גבי תשובה מיראה כ': "מכאן ואילך כו'" (כנ"ל בפנים).

(16) כן צריך לפרש ע"פ פרש"י כתובות (עד, ב) דלקמן בפנים ד"ה מכאן ולהבא, משא"כ לפי התוס' שם ד"ה חכם. אבל גם לפי' התוס' "שאף עתה לאחר שנתרפאת היא נמאסת בעיניו כשזוכר שהיו בה כו'". יש לפרש בנדר"ד (ע"פ פרש"י הנ"ל) שזהו כיון שבתשובה מיראה "מקצת שמו עליו".

(17) ראה המפרש לרמב"ם רפ"ב מהלכות יסוה"ת ב' מדריגות באהבת ה'. ובארוכה של"ה מאמר עש"מ (מו, ב ואילך).

(18) בגמרא הגירסא אינם עומדים. אבל ברמב"ם שם "אין צ"ג יכולין לעמוד בו" (וכ"ה בדק"ס שם מ"גליון"), ובכ"מ בספרי חסידות כתבו "צ"ג אין יכולין לעמוד (שם)".

(19) ראה של"ה (לו, א) דזה שנאמר בגמרא שם ו"פליגי" ר"ל הם מחולקים כל אחד מדבר בענין

וזוהי ההוספה דעניין הגאולה לעבודת חודש אלול:

כי אף שבזמן הזה עדיין ישנה רוח הטומאה, ועדיין ישנה נתינת מקום לרע – מכל מקום, עבודתו את ה' צריכה להיות לא רק באופן של התגברות על ההעלמות והסתרים שבעולם, אלא באופן של 'גאולה' – שפועל בעצמו להיות חדור כל כך בשימוש את קונו, עד שיהיה אצלו כמו פעולה טבעית שעושה מעצמו, ומלכתחילה לא יהיה שייך כלל לעשות דבר שהוא היפך רצון ה'.

אבל המדייק מלשון חז"ל יראה דאף לענין החפצא נעשה שינוי ע"י התשובה, דהא אמרו "זדונות נעשו", היינו שהזדונות עצמם נעשו זכויות¹².

וא"כ ביאור הנ"ל ע"ד שטר שיצא עליו ערעור – אינו. דהא הערעור גורם עילוי

רק בהשטר, ובנדו"ד נוכל רק לומר שע"י ה"זדונות" בא הגברא לידי עילוי במה שעשה תשובה¹³. ולעיל נת', שהחפצא דזדונות אף היא נהפכה¹⁴. ועכצ"ל הפירוש בזה דזדונות שהביאוהו לידי תשובה – הם עצמם נעשו זכויות.

יפלפל בהנפק"מ לדינא בין תשובה מיראה ומאהבה, ויוכיח מדיני קידושין דכמה דרגות בתשובה מאהבה

יד, ה) "ארפא משובתם", הוי רק "כבעל מום שנתרפא שמקצת שמו עליו".

ואיכא בזה נפק"מ לדינא בחילוק זה כמ"ש הגאון מרוגצוב (צפע"נ לרמב"ם הלכות תשובה פ"ב ה"ב), דהמקדש אשה ע"מ שאין בה עבירות – אם עשתה אח"כ רק תשובה מיראה¹⁵ (על עבירות שהיו בידה) אינה מקודשת

ג.

והנה, בגמרא שם (פו ע"א) נת' דדוקא בתשובה מאהבה נעשו הזדונות לזכויות, משא"כ בתשובה מיראה שנעשו רק כשגגות. דלענין תשובה מאהבה "נעקר עונו מתחילתו" (פרש"י ד"ה כאן מאהבה), אבל בתשובה מיראה שעלי' הובא הכתוב (הושע

12) וכן יש להוכיח מהמבואר בענין זה בכמה ספרים, שביארו באופן אחר קצת, דהנה, לענין דברים אסורים מבואר, דטומאתם ואיסורם אינה באה לידי היתר לעולם, עד לימות המשיח שבימיו "ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ" (זכרי' יג, ב). ומצינו שהושוותה תשובה לימי המשיח – בס' תניא קדישא (פ"ז): ". . . משא"כ במאכלות אסורות וביאות אסורות שהן מג' קליפות הטמאות לגמרי, הם אסורים וקשורים בידי החיצונים לעולם, ואין עולין משם עד כי יבוא יומם ויבולע המות לנצח כמ"ש ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ או עד שיעשה תשובה גדולה כל כך שזדונות נעשו לו זכויות ממש כו". וא"כ י"ל, דכשם שבימים העתידיים תיבטל טומאה מן העולם ותשתנה אף ה"חפצא" שהיתה קשורה ע"ע ברע*, ה"ה בתשובה שעל ידה אף החפצא דזדונות נהפך לזכויות.

וביאור ב' ה"זכויות" שנמצאו כאן הן בנוגע להגברא והן בנוגע להחפצא, מבואר אף הוא שם, וז"ל: "תשובה גדולה כ"כ שזדונות נעשו לו זכויות

ממש, שהיא תשובה מאהבה מעומקא דלבא באהבה רבה כו' וצמאה נפשו לה' כארץ עיפה וצי' להיות כי עד הנה היתה נפשו בארץ צי' וצלמות כו' ולזאת צמאה נפשו כו' שזדונות נעשו לו זכויות הואיל ועי"ז בא לאהבה רבה זו". היינו, דנעשה עילוי הן בהגברא, שע"י הזדונות "צמאה נפשו", והן בהחפצא דזדונות "הואיל ועי"ז בא לאהבה רבה זו".

13) וכן הוא לפי ביאור הכפות תמרים שם. וע"ד מ"ש הרמב"ם דלקמן הערה 24.

14) וראה נתיבות עולם (להמהר"ל) נתיב התשובה פ"ב. של"ה כת, סע"א ואילך (בהגה"ה). ובכ"מ. לקו"ש חכ"ז ע' 110 ואילך.

15) בצפע"נ שם (בסופו) מחלק "דיש נ"מ בין ג' תשובות א' מאהבה הוה כמו חכם עוקר, והב' מיראה דהיא כמו מכה ורפואה, אך הרפואה באה קודם המכה וחיילין ובטלין כו' והג' ע"י יסורין דזה הוי מכאן ולהבא". וע"ז מביא הך דכתובות לקמן. והוא ע"פ מאמר ר"י יומא שם דלכמה גי' ופירושים

– לא על חומר ההיולי. – וראה בארוכה שיחת ש"פ אחרי תשד"מ (ע"פ לקוטי תורה חוקת נו, ד ואילך).

(* להעיר מהשקו"ט דהאיסור חל על הצורה ולא על החומר (מפענ"צ פ"א (ס"ח.ט. ועוד). וש"נ) ובכל אופן

שואלין ודורשין

עיונים וביאורים בענייני המועד

אלול – החודש שמעורר את הקשר

חודש אלול הוא חודש כללי, שימיו ימי התשובה והרחמים ובו היא עבודת ההכנה לימים הנוראים. מדוע על אף כל זאת לא מצינו שיתפרשו בגמרא ובראשונים דינים מיוחדים בשייכות אליו? / ביאור נפלא בעניינו המיוחד של חודש הרחמים והסליחות על-פי ביאור בגדר חינוך הקטנים

העדר דינים מיוחדים לחודש אלול בגמרא ובראשונים

בו י"ג מידות הרחמים, אשר היא הארה אלוקית נעלית במאור, בדוגמת זו המאירה ביום הקדוש דיום הכיפורים⁴.

והנה, על אף כל זאת – נשתנה חודש אלול מן שאר מועדי השנה, דלא מצינו שיתפרשו בגמרא ובראשונים דינים מיוחדים בשייכות אליו! ומה שתוקעים בו בשופר

א.

חודש אלול הינו אחד מן מועדי ישראל המצוינים שבמשך ימי השנה, בהיותו חודש כללי – שימיו הם ימי התשובה והרחמים², ובו היא עבודת ההכנה לימים הנוראים שלאחריו; ובפרט על-פי תורת הסוד³ – אשר הפליאו במאור במעלת חודש זה, שמאירים

ר"ה בתחילתו. פרש"י עקב ט, יח. י. י.
(3) פע"ח שם. משנת חסידים פ"א מ"ג.
(4) לקוטי תורה ראה לב, א.

(1) ראה מהרי"ל ריש הל' ימים נוראים. לקו"ת להאריז"ל תצא עה"פ ובכתה גו' ירח ימים. טואו"ח ר"ס תקפא.
(2) ראה טושו"ע ומטה אפרים שם. פע"ח שער

מוכיח כן שנא' ובשוב רשע מרשעתו ועשה משפט וצדקה עליהם חי' וגו'¹ דמשמע משפט וצדקה שהוסיף לעשות על תשובתו עליהם חי' יחי". ר"ל, דאין הכוונה להזדונות עצמם, רק כיון שעושה תשובה מאהבה – ודאי מרבה אז בזכיות יותר מכפי הרגיל, והן הן הזכיות שמתרבות לו על ידי התשובה מה שעושה יתר על תשובתו.

ולכאורה אין תירוצו מחזור, דהא לשון הש"ס הוא "זדונות נעשו לו כזכיות", דמשמע שאין הכוונה לענין זכיות אחרות המתווספות מחמת הזדונות, רק שהזדונות עצמם נעשים

ידקדק בל' הש"ס ויסיק, דלא רק לגבי הגברא נחשבים לזכות אלא שהחפצא עצמה נתהפכה

ב.

בשלמא אם נאמר שהא דזדונות נעשו לו כזכיות⁷ הוא חידוש בהגברא⁸. והיינו, דהזדונות עצמם (ה"חפצא") ודאי נשארים להיקרא "זדונות" וחשובים המה דבר איסור⁹, ורק שלגבי הגברא הלזה, כיון

(7) בע"ח שמ"ט ספ"ח "הזדונות הנעשות כזכיות" – ושם מפרשו בהחפצא דהזדונות. וראה לקמן בפנים.

(8) להעיר ממשנ"ת עד"ז (לקו"ש ח"ד ע' 1351) בנוגע ללשון חז"ל (יומא עב, ב) שהתורה "נעשית לו כו", כי התורה עצמה אינה מקבלת טומאה (ברכות כב, א). אבל ראה ספר המאמרים מלוקט ח"א ע' קנה הערה 47. ע"ש.

(9) ראה לקו"ש ח"ג ע' 985 ובהערות שם (ועוד) בנוגע לאכילת דבר איסור בהיתר (במקום פקו"ג וכיו"ב).

(10) ראה תניא פ"ז (יב, א) "הואיל ועי"ז בא לאהבה רבה זו". אבל שם הוא כהטעם ע"ז שהזדונות עצמם נעשו כזכיות, ע"ש.

(11) ראה לקוטי תורה אחרי כו, ג.

בהא שזדונות נעשו לו כזכיות

יביא קושיית המהרש"א דהחוטא נשכר, ויבאר כוונת הש"ס שזהו כיון שהזדונות הם סיבת התשובה / ידקדק בל' הש"ס ויסיק, דלא רק לגבי הגברא נחשבים לזכות אלא שהחפצא עצמה נתהפכה / יפלפל בהנפק"מ לדינא בין תשובה מיראה ומאהבה, ויוכיח מדיני קידושין דכמה דרגות בתשובה מאהבה / יבאר דגדר "נעשו כזכיות" הוא בדוגמת הכשר מצוה, ויפלפל בגדרי הכשר מצוה / יקשה היאך נעמיס לומר דמעשה עבירה עצמו סופו להיות זכות, ויבאר על פי מה שמצינו בדיני דשיל"מ / יסיק דעפ"ז נמצאת מעלה בתשובה יותר מכל דיני התורה לענין "חלות" למפרע

יביא קושיית המהרש"א דהחוטא נשכר, ויבאר כוונת הש"ס שזהו כיון שהזדונות הם סיבת התשובה

א. והקשה ע"ז המהרש"א בחדא"ג, דלכאורה נמצא חוטא נשכר, שע"י ריבוי זדונותיו נמצאו עתה זכויותיו רבים. ותי', דכמבואר בסוגיין זהו דוקא בעושה תשובה מאהבה, שאז "ודאי דעושה תשובה גמורה ומוסיף במעשיו הטובים יתר מכדי הצורך לגבי אותו עון והרי אותן מעשים טובים שמוסיף הם נעשים לו כזכיות, וקרא דמייתי ייחשבו עתה לזכיות.

ואומרים לדוד ה' אורי וכו', הם (בעיקר) מנהגים שנהגו בהם ישראל מקדם⁵. ולכאורה הוא מילתא דתמיהא – במה נשתנה חודש אלול מן שאר מועדי השנה, שיהיה ציונו באופן כזה דוקא?

חינוך – יסוד קיום המצוות, מאי טעמא אינו מצוה?

ב. כיון שחינוך הוא דבר המוכרח, לכן אין צורך בציווי על כך, דהרי יעשו זאת מעצמם אף בלא ציווי.

ובדוגמת 'מכשירי מצוה' (כהכנת איזמל למילה או קלף לתפילין וכדומה) שלא נצטוונו עליהם – כי כיון שמוכרחים הם עבור קיום המצוה, אזי לאחר שישנו ציווי לקיים המצוה, אין צורך בציווי אודות המכשירים, דמובן זה כבר מעצמו.

אבל באמת – אי אפשר לומר כן, כי חילוק עיקרי ישנו בין חינוך ל'מכשירי מצוה':

'מכשירי מצוה' כל עניינם הוא רק הכנה והכשר למצוה (דכיון שצריכים למול, צריכים לאיזמל עבור כך), אך בהם מצד עצמם – אין כל עניין ומצוה בהם; משא"כ חינוך הקטנים – אינו רק הכנה והכשר לקיום המצוות שלהם כשיגדילו, אלא הוא אף עניין לעצמו. וכמו שמצינו בדברי חז"ל אודות מעלת לימוד התורה דקטנים ("הבל פיהם של תינוקות של בית רבן"⁷) וכיו"ב, אשר אין זה רק מצד עניין החינוך שבזה, אלא לימודם וכו' מצד עצמו הוא רצון וחפץ ה'.

ועומדת שאלתנו במקומה – כי כיון שחינוך הקטנים אינו רק מצד ההכרח (בכדי

והנה, כיון שעניינו של חודש אלול הוא – עבודת ההכנה לשנה החדשה, יש לנו ללמוד עניינו מעבודת הכנה שמצינו במקום אחר – בחינוך קטנים (שהיא הכנה לקיום המצוות שלהם לאחר שיגדילו).

דהנה, גם בנוגע לעניין החינוך מצינו דבר פלא:

חינוך קטנים בתורה ומצוות, הינו, לכאורה, נצרך ומחויב מצד דיני התורה – דהלא בכדי שיוכלו לקיים המצוות בעת שיתחייבו בהם מדין תורה (בהגיעם לגיל בר מצוה או בת מצוה), הרי זה תלוי בחינוך ובידיעות שקיבלו בקטנותם;

ואעפ"כ – אין מצוה מפורשת (ובפני עצמה) מן התורה לחנך הקטנים [ואפילו מדברי סופרים – ישנה שקלא וטריא בגדרי חיובו, וכמה דיעות בזה⁶].

ולכאורה תמוה: כיון שחינוך הוא יסוד לקיום כל המצוות (כשיגדל ויתחייב בהם) – הייתכן שאין ציווי (מן התורה) על כך?

ג. לכאורה היה אפשר לבאר – דאדרבה:

⁵ ראה טושו"ע ובנו"כ שם.
⁶ נזיר כט, א. רמב"ם הל' ציצית פ"ג ה"ט. הל' לולב פ"ז ה"ט. שו"ע רבינו הזקן הל' שבת שסמ"ג ס"ב. וראה אינצקלופדיה תלמודית ערך חינוך בתחילתו, וש"נ.
⁷ ראה שבת קיט, ב [ולהעיר שעניין זה הוא לכאורה הלכה, נסמן בעין משפט לשבת שם. וראה גם הל' ת"ת לרבינו הזקן פ"א ה"ג]. ולהעיר, שתוכן אמרם זה הוא, שקיום התורה ומצוות דקטנים אף נעלה יותר מקיומם של גדולים.

שעיקר החינוך הוא בעניין הקבלת עול, הרי הוא נעלה מלהיות מצוה, מאחר וזהו עניין

השייך לעומק ופנימיות נפשם – שייכותם לקב"ה מצד עצם טבעם ותולדתם¹³.

חודש אלול – הכנה לקבלת עול מלכות שמים בראש השנה

ה.

ועל-פי זה יש לבאר בנדון-דידן, שכן ממש הוא גם בעניינו של חודש אלול:

דהנה, עיקר עבודת ראש־השנה היא¹⁴ – "אמר הקב"ה אמרו לפני . . מלכויות כדי שתמליכוני עליכם"¹⁵ – בני ישראל 'מכתירים' את הקב"ה למלך עליהם, ומקבלים על עצמם עול מלכותו ית'.

וקבלת עול זו שבראש־השנה, היא יסוד לקיום התורה ומצוות שבמשך כל השנה. שזהו מהטעמים על השם 'ראש־השנה'¹⁶ (ולא 'תחילת' השנה וכיו"ב) – כי קבלת עול המלך בראש־השנה היא ה'כלל' שממנו באים כל ענייני העבודה שבמשך השנה – בדוגמת הראש שבגוף האדם, בו כלולה חיות כל האיברים¹⁷.

13) ויש להוסיף, שקבלת עול מלכות שמים דקטנים אף יותר עמוקה (בפרט אחד) מקבלת עול מלכות שמים דגדולים. דאצל גדולים, אף שהקבלת עול שלהם באה (לא רק מצד הציווי, אלא בעיקר) מצד מציאותם (מצד הטבע דבני", "לי בני ישראל עבדים") – אעפ"כ, אפשר ש'תתערב' בזה ההבנה שלהם בגדלותו של מלך מלכי המלכים (שכיון שהוא מלך גדול וכו' מוכרח להיות עבדו), שהיא דבר נוסף על עצם מציאותם; משא"כ קטנים, כיון ש"לאו בני דיעה נינהו" (חגיגה ב, ב. ושי"נ), הקבלת עול שלהם קשורה בעצם מציאותם, ההתקשרות העצמית דישראל עם הקב"ה.

ונוסף לזה: בנוגע לגדולים – הרי הם מצווים (ומחוייבים) לקבל עליהם עול מלכות שמים, אלא ש"ציווי" זה אינו במנין המצוות (ראה רמב"ן

ולפי המבואר לעיל, הרי הא גופא שישראל מקבלים עול מלכות ה' בראש־השנה – הרי זה מצד שעוד קודם לכן הם קשורים עם הקב"ה מצד טבע תולדותם, שלכן חפצים הם 'להכתירו' עליהם ולקבל עול מלכותו.

ולזה היא עבודת ההכנה (ה'חינוך') דחודש אלול – להביא לידי גילוי את התקשרותם זו של ישראל לקב"ה, למען יבואו לקבל עול מלכותו בראש־השנה. וכמודגש גם בראשי התיבות דאלול¹⁸ (שמורים על עיקר תוכנו ועבודתו) – "אני לדודי ודודי לי"¹⁹: דעבודת חודש אלול היא, לעורר ולגלות את כללות הקשר והשייכות שבין ישראל ("אני") והקב"ה ("דודי").

בספהמ"צ שם). משא"כ קטנים – מכיון שאין שייך חיובא לדרדקי – הרי הקב"ע (וגם קיום התומ"צ) שלהם, הוא (לא מצד הציווי, אלא) מצד מציאותם. 14) ראה להלן ע' פא ואילך בארוכה.

15) ר"ה טז, א. לד, ב.

16) ראה לקוטי תורה תבוא מא, ג. עטרת ראש בתחלתו. ובכ"מ.

17) וכן – כמו שהראש הינו 'מנהיג' שאר האיברים, כן הקבלת עול דראש השנה, כל ימות השנה מונהגים על פיה.

18) אבודרהם סדר תפלת ר"ה ופירושה פ"א. ב"ח לטואו"ח סתקפ"א (ד"ה והעבירו). פע"ח שער ר"ה פ"א. שער הפסוקים להאריז"ל שה"ש עה"פ. ועוד.

19) שיר השירים ו, ג.

אוצרות

שואלין ודורשין

המועדים

ענייני חודש אלול – אין מתאים שיהיו בציווי אלא במנהג

ו.

על-פי כל הנ"ל, יש לבאר ולתת טעם בכך שלא נאמרו בגמרא ובראשונים דינים מיוחדים לימי חודש אלול (כשאלתנו לעיל):

כי כיון שעניינו של חודש אלול הוא, לגלות את כללות שייכותם של ישראל לקב"ה שמצד עצם מציאותם וטבע תולדותם – הרי עבודה זו 'נעלית' היא מלהיות מוגדרת כדין וציווי מסוים להאדם, מאחר והיא בעניין כללי ומהותי בנפש האדם – כללות שייכותו של יהודי לקב"ה (על-דרך עניין הקבלת עול שאינו מצוה, כנ"ל).

ועוד זאת – דכיון שעבודת חודש אלול היא בכללות ההתקשרות בקב"ה, שהיא מצד עצם מציאותו וקימו של היהודי – הרי זה ניכר ומודגש דוקא בעת שהאדם מצד עצמו, בלא שיצווה על כך, מחפש ומוצא את הדרך איך להתקשר עם הקב"ה. דאזי אין הוא עושה זאת רק מצד הדין והמצוה שעליו, אלא ניכר שקשור הוא עם הקב"ה בכל מציאותו, ולכן עמל ומחפש, אף בלא שיצווה על-כך, איך לחזק יותר את השייכות עימו.

ולכן, העניינים שנאמרו אודות עבודת חודש אלול, הם (בעיקר) מנהגים. דגדר ה'מנהג' הוא – שנהגו ישראל בו מצד עצמם²⁰, בלא שנצטוו על כך. דזה מורה, שבעצם מציאותם קשורים הם בקב"ה (כנ"ל).

20) ראה לקוטי תורה דרושים לסוכות פ, ג.

21) כמבואר בלקוטי תורה שם.

22) אבות פ"ב מי"ב. וראה רמב"ם הל' דיעות ספ"ג. טושו"ע או"ח סרל"א.

ז.

ויש לקשר זה עם עניין נוסף בכללות תוכנו של חודש אלול – דעם היות שגבהה במאוד מעלתו, ימיו הם ימות החול ואינם יום-טוב²¹:

כללות החילוק בין ימי המועדים לימות החול הוא – שבזמן המועדים עיקר ההתעסקות היא בענייני קדושה ומצוות היום, משא"כ ימות החול, עיקר ההתעסקות בהם היא בענייני חולין; ועבודת ה' המיוחדת את ימות החול, היא העבודה ד"כל מעשיך יהיו לשם שמים"²² ו"בכל דרכיך דעהו"²³ – שתהיה ההתעסקות בענייני החולין "לשם שמים".

והנה, העבודה ד"כל מעשיך יהיו לשם שמים" ו"בכל דרכיך דעהו" – אף היא אינה מצוה. ובפשטות, היינו מפני ש"אני לא נבראתי אלא לשמש את קוני"²⁴ – כיון שכל מטרת בריאת היהודי היא עבור שימוש קונו, הלא פשוט שכל דבר שעושה צריך להיות על מנת כן, ואין צריך לציווי על זה; אולם יש לבאר (בדוגמת המבואר לעיל) – דגם עבודה זו היא 'נעלית' מלהיות מצוה:

דהנה, בכללות, המצוות הם ציוויים בנוגע לעניינים פרטיים של האדם, משא"כ ההכרה בכך ש"אני לא נבראתי אלא לשמש את קוני" – שכל מטרת בריאתו היא רק בכדי לשמש את קונו – הרי זה קשור עם כללות מציאותו.

23) משלי ג, ו. וראה רמב"ם וטושו"ע שם.

24) משנה סוף קידושין – כגירסת המלאכת שלמה. ועוד.